

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

અમદાવાદ ખાતે ગુજરાત હાઈકોર્ટમાં

ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૨૨૩૩/૨૦૦૯

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ભાસ્કર ભટ્ટાચાર્ય

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

=====

૧	શું સ્થાનિક અખબારોના રીપોર્ટર્સને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી છે?
૨	રીપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?
૩	શું ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની આખરી નકલ જોવા માંગે છે?
૪	શું આ કેસમાં ભારતીય બંધારણ, ૧૯૫૦ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગે કાયદાનો કોઈ નોંધપાત્ર પ્રશ્ન

	સમાચેલ છે?
પ	શું સિવિલ જજને પરિપત્રિત કરવામાં આવે કે કેમ?

=====

રાકેશકુમાર દામોદરજી આચાર્ય અને ર.... અપીલકર્તા(ઓ)

વિરુદ્ધ

ગુજરાત રાજ્ય.... સામો પક્ષ/પ્રતિવાદી(ઓ)

=====

ઉપસ્થિતિ:

અપીલકર્તા(ઓ) નંબર ૧-૩ તરફે એડવોકેટ શ્રી એ. ડી. શાહ

પ્રતિવાદી નંબર ૧ તરફે એડવોકેટ શ્રી પી. પી. મજુમદાર

પ્રતિવાદી નંબર ૧ તરફે એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસેક્યુટર શ્રી કે. પી. રાવલ

=====

કોરમ: માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ભાસ્કર ભટ્ટાચાર્ય

તથા

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા

તારીખ: ૨૯/૦૪/૨૦૧૪

સીએવી ચુકાદો

(દ્વારા: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી જે. બી. પારડીવાલા)

હાલની અપીલ ત્રણ દોષિતો દ્વારા કરવામાં આવી છે, જેમાંથી એક ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળના ગુના માટે અને અન્ય બે ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠરેલ છે, અને આ અપીલ સેશન્સ કેસ નંબર ૧૫૫/૨૦૦૬ માં બનાસકાંઠા ખાતે પાલનપુરના વિદ્વાન સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૨૮ ઓક્ટોબર, ૨૦૦૮ ના દોષિત ઠેરવવાના અને સજાના આદેશ વિરુદ્ધ નિર્દેશિત છે.

૨. ઉપરોક્ત આદેશ દ્વારા, વિદ્વાન સેશન્સ જજે અપીલકર્તા નંબર ૧ એટલે કે રાકેશકુમાર દામોદર આચાર્યને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે ગુનેગાર જાહેર કર્યા અને પરિણામે તેમને રૂ. ૧,૦૦૦ ના દંડ સાથે આજીવન કેદની સજા ફટકારી અને દંડ ન ભરવાના કિસ્સામાં, વધુ ૩ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારી. વિદ્વાન સેશન્સ જજે અપીલકર્તા નંબર ૧ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે પણ ગુનેગાર ઠેરવ્યા અને પરિણામે તેમને રૂ. ૧,૦૦૦ ના દંડ સાથે એક વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારી અને દંડ ન ભરવાના કિસ્સામાં, વધુ ૩ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારી.

૩. વિદ્વાન સેશન્સ જજે અપીલકર્તા નંબર ૨ અને ૩ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે ગુનેગાર ઠેરવ્યા અને પરિણામે તેમને રૂ.

૧,૦૦૦ ના દંડ સાથે એક વર્ષની સખત કેદની સજા ફટકારી અને દંડ ન ભરવાના કિસ્સામાં, વધુ ૩ મહિનાની સાદી કેદની સજા ફટકારી.

૪. આ તબક્કે તે જણાવવું અસ્થાને નહીં હોય કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આંક ૬ થી આરોપી-અપીલકર્તાઓ સામે ઘડવામાં આવેલ આરોપ ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૦૨ અથવા વૈકલ્પિક રીતે કલમ ૧૧૪ સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૩૦૪-બી અને દહેજ પ્રતિષેધ એક્ટની કલમ ૩ અને ૪ હેઠળના ગુનાનો હતો. જોકે, ટ્રાયલ કોર્ટે જણાવ્યું હતું કે દહેજ મૃત્યુનો કોઈ કેસ કોઈપણ આરોપી-અપીલકર્તાઓ સામે બનતો નથી જેમાં દહેજ પ્રતિષેધ એક્ટની કલમ ૩ અને ૪ હેઠળના ગુનાનો પણ સમાવેશ થાય છે, અને તે મુજબ, ત્રણેય અપીલકર્તાઓને તેવા આરોપોમાંથી નિર્દોષ જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા. જોકે, અપીલકર્તા નંબર ૧ ને હત્યાના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા, જ્યારે અપીલકર્તા નંબર ૨ અને ૩ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યા હતા.

૫. ફરિયાદપક્ષનો કેસ:

૫.૧ મૃતક શાલુબેનના લગ્ન મૃતકના મૃત્યુના આશરે ત્રણ વર્ષ પહેલા આરોપી-અપીલકર્તા નંબર ૧ એટલે કે રાકેશકુમાર દામોદર આચાર્ય સાથે થયા હતા. લગ્ન પછી, અપીલકર્તા નંબર ૧ અને મૃતક ડીસા ખાતે રહેવા લાગ્યા હતા. અપીલકર્તા નંબર ૨ અને ૩ અનુક્રમે મૃતકના સસરા અને સાસુ છે. ફરિયાદપક્ષનો એવો કેસ

છે કે લગ્ન પછી, આરોપી નંબર ૧ એ કાર ખરીદવા માટે અને મકાન બનાવવા માટે મૃતક પાસે પૈસાની માંગણી કરવાનું શરૂ કર્યું હતું. આવી માંગણીઓના કારણે, આરોપી નંબર ૧ એ મૃતકને શારીરિક અને માનસિક હેરાનગતિ કરવાનું શરૂ કર્યું હતું. તારીખ ૦૪/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, આશરે ૧૯:૦૦ કલાકે, ઘરે હતા ત્યારે, આરોપી નંબર ૧ અને તેના માતા-પિતા એટલે કે આરોપી નંબર ૨ અને ૩ એ, મૃતક સારું જમવાનું બનાવી શક્તી નથી અને તે કાર ખરીદવા અને મકાન બનાવવા માટે તેના પિતાના ઘરેથી પૈસા લાવવા માટે અસમર્થ છે તેવા ગ્રાઉન્ડ પર મૃતકને મૂઢ માર માર્યો હતો. ફરિયાદપક્ષનો એવો કેસ છે કે આરોપી નંબર ૧ એ, મૃતકને મારી નાખવાના ઈરાદા સાથે, તેની છાતી પર બેસીને તેનું ગળું દબાવ્યું હતું અને તે રીતે મૃતકનું ગળું ઘોંટીને તેને મારી નાખી હતી.

૫.૨ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨, ગણપતલાલ બનારામ, મૃતકના પિતાએ, તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, સાંજે ૭:૩૦ વાગ્યે આંક ૧૭ થી પ્રથમ માહિતી અહેવાલ નોંધાવ્યો હતો, જેમાં જણાવ્યું હતું કે મૃતક તેમની પુત્રી હતી અને તેના લગ્ન આરોપી નંબર ૧ સાથે થયા હતા. તેમણે જણાવ્યું છે કે તેઓ રાજસ્થાનના જોધપુરના રહેવાસી છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ એ એમ પણ જણાવ્યું છે કે તેમની બીજી પુત્રી, એટલે કે નીતુબેનના લગ્ન આરોપી નંબર ૧ ના ભાઈ સાથે થયા છે, અને બધા સાથે એક જ ઘરમાં રહેતા હતા. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું છે કે જ્યારે પણ મૃતક તેમના ઘરે આવતી હતી, ત્યારે તે આરોપી વ્યક્તિઓ તરફથી થતી હેરાનગતિ અંગે ફરિયાદ કરતી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે

પાછલા દિવસે રાત્રે આશરે ૮ વાગ્યાના સુમારે તેમની પુત્રી નીતુએ તેના ભાઈ પુરુષોત્તમને તેના મોબાઈલ પર ફોન કરીને જાણ કરી હતી કે શાલુને મારી નાખવામાં આવી છે. ત્યારબાદ પુરુષોત્તમ દ્વારા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને આવી માહિતી આપવામાં આવી હતી. આવી માહિતી મળતા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨, તેમનો પુત્ર પુરુષોત્તમ અને અન્ય લોકોએ રાજસ્થાનના પ્રતાપગઢ પોલીસ સ્ટેશનમાં જાણ કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે તેઓએ પ્રતાપગઢ પોલીસ સ્ટેશન, રાજસ્થાનના પોલીસ અધિકારીને વિનંતી કરી હતી કે તેઓ ગુજરાતના ડીસા પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરે કે તેઓ ડીસા પહોંચે ત્યાં સુધી લાશ સાચવી રાખે. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું કે તેઓ બધા ત્રણ વાહનોમાં ડીસા જવા રવાના થયા અને વહેલી સવારે આશરે ૫ વાગ્યે તેમની પુત્રી શાલુના સાસરે પહોંચ્યા. ત્યારબાદ, તેમની બીજી પુત્રી નીતુ સાથે, તેઓ બધા ડીસા પોલીસ સ્ટેશન ગયા. ડીસા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ અધિકારીએ તેમને જાણ કરી કે શાલુની લાશ પોસ્ટમોર્ટમ માટે ડીસાની સરકારી હોસ્પિટલમાં મોકલવામાં આવી છે અને તે મુજબ, તેઓ બધા હોસ્પિટલ ગયા, જ્યાં તેઓએ પોસ્ટમોર્ટમ રૂમમાં શાલુની લાશ જોઈ. વધુમાં એવું જણાવાયું હતું કે લાશ પર માર મારવાના નિશાન દેખાતા હતા અને નીતુને શું થયું હતું તે પૂછતા, નીતુએ બદલામાં તેમને જણાવ્યું કે પાછલા દિવસે સાંજે આશરે ૭ વાગ્યાના સુમારે સસરા અને સાસુ એટલે કે આરોપી નંબર ૨ અને ૩ તેમના ઘરે આવ્યા હતા અને તે સમયે, આરોપી નંબર ૧ એ ફરિયાદ કરી હતી કે મૃતક સારું જમવાનું બનાવતી નથી અને પરિવારના

સભ્યોની સારી રીતે સેવા પાણ કરતી નથી. નીતુએ તેના પિતા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને એ પાણ જાણ કરી કે આરોપી નંબર ૧ એ મૃતકને એમ પાણ કહ્યું હતું કે તે તેના માતા-પિતાના ઘરેથી કોઈ પૈસા લાવી શકતી નથી અને એમ કહીને, ત્રણેય આરોપી વ્યક્તિઓએ મૃતકને મૂઢ માર માર્યો હતો. ફરિયાદમાં વધુમાં એવું જણાવાયું છે કે નીતુએ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને એ પાણ જાણ કરી કે આરોપી નંબર ૧ મૃતકની છાતી પર કૂઢો અને તેનું ગળું દબાવ્યું, જેનાથી તેનું મૃત્યુ થયું. એવું જણાવાયું છે કે નીતુ દ્વારા જે કંઈ વર્ણવવામાં આવ્યું હતું તેની અન્ય સ્ત્રોતો દ્વારા ગુપ્ત રીતે વધુ પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી અને નીતુએ જે જણાવ્યું હતું તેમાં તેમને તથ્ય જણાતા, મૃતકના પિતા હોવાના નાતે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ એ પોલીસ સ્ટેશનમાં ફરિયાદ નોંધાવવાનું નક્કી કર્યું.

પ.૩ એવું જણાય છે કે તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ નું નિવેદન ડેપ્યુટી સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ દ્વારા આંક ૧૮ થી નોંધવામાં આવ્યું હતું, જેમાં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ એ જણાવ્યું હતું કે તેમના પુત્ર પુરુષોત્તમને શાલુના મૃત્યુ અંગે ફોન આવ્યો હતો. સદરહુ નિવેદન આંક ૧૮ માં વધુમાં જણાવાયું છે કે જ્યાં સુધી પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષણ ન થાય અને રિપોર્ટ ન મળે ત્યાં સુધી તેઓ કોઈ ફરિયાદ નોંધાવવા માંગતા નથી, કારણ કે તેમને તેમની પુત્રી શાલુના મૃત્યુના કારણ અંગે શંકા હતી.

પ.૪ ફરિયાદ નોંધાતા તપાસ શરૂ થઈ હતી. પંચ સાક્ષીઓની હાજરીમાં લાશનું ઈનકવેસ્ટ પંચનામું આંક ૨૪ દોરવામાં આવ્યું હતું, પંચ સાક્ષીઓની હાજરીમાં ગુનાના સ્થળનું પંચનામું આંક ૨૬ દોરવામાં આવ્યું હતું, મૃતકની લાશને પોસ્ટમોર્ટમ પરીક્ષણ માટે મોકલવામાં આવી હતી અને પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ આંક ૧૪ માં મૃત્યુનું કારણ ગળું ટૂંપવાને કારણે શ્વાસ રંધાવાથી હોવાનું જાહેર થયું હતું.

પ.૫ એવું જણાય છે કે ઘટના પછી, મૃતકના પતિ તરીકે આરોપી નંબર ૧ એ પોલીસને તે અંગે જાણ કરી હતી અને આવી માહિતી આંક ૪૩ થી અકસ્માત મોત તરીકે નોંધવામાં આવી હતી. તપાસ દરમિયાન એકત્ર કરવામાં આવેલ મુદ્દામાલની વસ્તુઓ કેમિકલ એનાલિસિસ માટે ફોરેન્સિક સાયન્સ લેબોરેટરીમાં મોકલવામાં આવી હતી. વિવિધ સાક્ષીઓના નિવેદનો રેકૉર્ડ કરવામાં આવ્યા હતા. અંતે, વિદ્વાન ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, ડીસાની કોર્ટમાં આરોપીઓ વિરુદ્ધ ચાર્જશીટ દાખલ કરવામાં આવી હતી.

૬. આ કેસ ફક્ત સેશન્સ કોર્ટ દ્વારા ચલાવવા યોગ્ય હોવાથી, વિદ્વાન ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટે ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૨૦૯ હેઠળ કેસને સેશન્સ કોર્ટમાં મોકલી આપ્યો હતો.

૭. સેશન્સ કોર્ટે આંક ૬ થી આરોપીઓ સામે આરોપ ઘડ્યા અને આરોપીઓના નિવેદનો રેકૉર્ડ કરવામાં આવ્યા. આરોપીઓએ આરોપનો સ્વીકાર કર્યો નહીં અને ટ્રાયલની માંગણી કરી.

૮. ફરિયાદપક્ષે તેના કેસના સમર્થનમાં નીચેના મૌખિક પુરાવા રજૂ કર્યા.

ક્રમ નંબર	વિગત	આંક નંબર
૧	ડૉ. ભીખુભાઈ રમણભાઈ અકેડીવાલાની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧	૧૩
૨	ફરિયાદી ગણપતલાલ આચાર્યની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨	૧૬
૩	નીતુબેન સંજયકુમાર આચાર્યની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩	૨૧
૪	પુરુષોત્તમભાઈ આચાર્યની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૪	૨૨
૫	શંકરલાલ ઉમાલાલ આચાર્યની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૫	૨૩
૬	અમીરજી ભાઈચંદજી ઠાકોરની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૬	૨૫
૭	ભવાનસિંહ શિવસિંહ બારડની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૭	૨૭

૮	ભરતસિંહ મધુભાઈ વાઘેલાની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૮	૩૦
૯	મોહમ્મદખાન શેરખાન, પી.એસ.ઓ. ની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૯	૩૪
૧૦	ગુલામઅહેમદ ગુલામ હૈદર, સાયન્ટિફિક ઓફિસરની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૦	૩૭
૧૧	અશ્વિનભાઈ ગંગારામ ચૌહાણની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૧	૩૯
૧૨	ચમનલાલ સેંધાભાઈ, એ.એસ.આઈ. ની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૨	૪૨
૧૩	હાથીભાઈ ફતાભાઈ કોરાટની જુબાની – ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૩	૪૭

૯. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા નીચેના દસ્તાવેજ પુરાવાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા:–

ક્રમ નંબર	વિગત	આંક નંબર
૧	પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ	૧૪
૨	પોલીસ અધિકારી તરફથી મેડિકલ ઓફિસરને પી.એમ. માટેની યાદી	૧૫
૩	ફરિયાદ	૧૭

૪	એફ.આઈ.આર. પહેલા ડી.વાય.એસ.પી. સમક્ષ ગણપતભાઈનું નિવેદન	૧૮
૫	આરોપી દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ દસ્તાવેજોની ચાદી	૧૯ અને ૨૦
૬	ઈનક્વેસ્ટ રિપોર્ટ	૨૪
૭	ગુનાના સ્થળનું પંચનામું	૨૬
૮	એ.ડી. કેસ અંગે ડી.વાય.એસ.પી. ને રિપોર્ટ	૨૮
૯	ઈનક્વેસ્ટ માટે એક્ઝિક્યુટિવ મેજિસ્ટ્રેટને ચાદી	૨૯
૧૦	ગુનાના સ્થળનો નકશો	૩૨
૧૧	એફ.એસ.એલ. નો રિપોર્ટ	૩૮
૧૨	એફ.આઈ.આર. રજીસ્ટર કરવા માટેનો રિપોર્ટ	૪૦
૧૩	આરોપી નંબર ૧ દ્વારા કરવામાં આવેલ રિપોર્ટ	૪૩

૧૦. બચાવ પક્ષે તેના કેસના સમર્થનમાં નીચેના મૌખિક પુરાવા રજૂ કર્યા.

ક્રમ નંબર	વિગત	આંક નંબર
૧	ગોમીબેન દિનેશભાઈ રાવલનું નિવેદન – બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૧	૫૩
૨	ચંદ્રિકાબેન સુરેશભાઈ માળીનું નિવેદન – બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૨	૫૪

૩	અજમલસિંહ જવાનસિંહ પરમારનું નિવેદન – બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૩	૫૫
૪	દશરથલાલ મણિલાલ પટેલનું નિવેદન – બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૪	૫૮
૫	અર્જુનભાઈ ઈશ્વરલાલ રાવલનું નિવેદન – બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫	૬૧
૬	સંજયકુમાર દામોદરભાઈ આચાર્યનું નિવેદન – બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬	૬૩

૧૧. બચાવ પક્ષ દ્વારા નીચેના દસ્તાવેજ પુરાવાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા:–

ક્રમ નંબર	વિગત	આંક નંબર
૧	આરોપીનું નિવેદન	૫૦
૨	સમન્સ અને સાક્ષીઓની યાદી માટેની અરજી	૫૧
૩	માસિક રિકરિંગ એકાઉન્ટનું બેંક સ્ટેટમેન્ટ	૫૬
૪	લેન્ડલાઈન ફોન નંબર ૨૨૮૯૪૪ ની વિગતો	૫૯
૫	કોલ ડિટેલ્સ	૬૦
૬	રાકેશકુમાર આચાર્યના મોબાઈલ માટે બી.એસ.એન.એલ. નું પ્રમાણપત્ર	૬૪
૭	આકાર હોસ્પિટલના ડૉ. કલ્પેશ તલાટીનું પ્રમાણપત્ર	૬૫

૧૨. ફરિયાદપક્ષ તેમજ બચાવ પક્ષના મૌખિક તેમજ દસ્તાવેજી પુરાવા પૂર્ણ થયા પછી, ક્રિમિનલ પ્રોસિજર કોડની કલમ ૩૧૩ હેઠળ આરોપીઓના નિવેદનો રેકૉર્ડ કરવામાં આવ્યા હતા, જેમાં આરોપીઓએ જણાવ્યું હતું કે ફરિયાદ ખોટી હતી અને આ કેસ માનવવધનો નથી, પરંતુ આત્મહત્યાનો છે.

૧૩. ટ્રાયલના અંતે, વિદ્વાન ટ્રાયલ જજે આરોપીઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૧૧૪ સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૩૦૨, ૩૨૩ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુના માટે દોષિત ઠેરવ્યા અને તેમને અગાઉ જણાવ્યા મુજબ સજા ફટકારી.

૧૪. અસંતુષ્ટ હોવાથી, આરોપી અપીલકર્તાઓ હાલની અપીલ સાથે આવ્યા છે.

૧૫. આરોપી-અપીલકર્તાઓ વતી રજૂઆતો:

૧૫.૧ આરોપી-અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી એ. ડી. શાહે જોરદાર રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપી-અપીલકર્તા નંબર ૧, જે મૃતકનો પતિ છે તેને હત્યાના ગુના માટે, જ્યારે આરોપી નંબર ૨ અને ૩, જે મૃતકના સાસરીયા છે તેમને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે ગુનેગાર ઠેરવવામાં ગંભીર ભૂલ કરી છે. શ્રી શાહે રજૂઆત કરી હતી કે ટ્રાયલ કોર્ટ હકીકતના એક મહત્વના પ્રશ્નને સમજવામાં નિષ્ફળ ગઈ છે કે એફ.આઈ.આર. નોંધવામાં એક દિવસનો મોટો વિલંબ થયો છે જે માત્ર શંકાના આધારે અપીલકર્તાઓની ખોટી સંડોવણી તરફ નિર્દેશ કરે છે. શ્રી શાહે એ વાત પર વધુ ભાર મૂક્યો હતો કે ફરિયાદપક્ષના કેસ મુજબ, ઘટનાના દિવસે એટલે કે

તારીખ ૦૪/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨, મૂળ ફરિયાદી અને મૃતકના પિતાને ઘટના વિશે જાણ કરવામાં આવી હતી અને તેઓ બધા તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ વહેલી સવારે આશરે ૫ વાગ્યે ગુજરાતના ડીસા પહોંચ્યા હતા. ત્યારબાદ, તેઓ બધાએ ડીસા ખાતે સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસનો સંપર્ક કર્યો હતો અને સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ સમક્ષ જણાવ્યું હતું કે તેઓ પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ મળ્યા પછી જ એફ.આઈ.આર. નોંધાવશે. શ્રી શાહ રજૂઆત કરે છે કે જો ફરિયાદપક્ષ દ્વારા આક્ષેપ કરાયેલ સમગ્ર ઘટના મૃતકની બહેન અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ની બીજી પુત્રી નીતુ દ્વારા પહેલેથી જ વર્ણવવામાં આવી હતી, તો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ મળે ત્યાં સુધી રાહ જોવાનું કોઈ કારણ નહોતું. શ્રી શાહ રજૂઆત કરે છે કે તે એ હકીકત સૂચવે છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને નીતુના વર્ડન પર કોઈ વિશ્વાસ નહોતો, જે તેની દ્વારા તેમની સમક્ષ વર્ણવવામાં આવ્યું હતું.

૧૫.૨ શ્રી શાહ રજૂઆત કરે છે કે રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા મૃતક દ્વારા આત્મહત્યાની શક્યતાને નકારતા નથી અને જે બચાવ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી છે તે આત્મહત્યાની થિયરીને નોંધપાત્ર હદ સુધી સમર્થન આપે છે. શ્રી શાહ રજૂઆત કરે છે કે ઘટના સમયે, આરોપી નંબર ૧ ઘરે હાજર પણ નહોતો અને તેને તેના ભાઈ દ્વારા મોબાઈલ પર ઘટના અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી. શ્રી શાહ રજૂઆત કરે છે કે આરોપી નંબર ૧ ના ભાઈ દ્વારા તેના મોબાઈલ

પર આપવામાં આવેલી આવી માહિતી લેન્ડલાઈન ફોન આંક ૬૦ ના પ્રિન્ટઆઉટ દ્વારા પુષ્ટિ પામે છે.

શ્રી શાહ, સંજોગોમાં રજૂઆત કરે છે કે અપીલ વિચારણાને પાત્ર છે અને સેશન્સ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલ દોષિત ઠેરવવાનો અને સજાનો આદેશ રદ થવાને પાત્ર છે.

૧૬. રાજ્ય વતી રજૂઆતો:

વિદ્વાન એડિશનલ પબ્લિક પ્રોસેક્યુટર શ્રી કે. પી. રાવલે આ અપીલનો જોરદાર વિરોધ કર્યો છે. શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે આરોપી નંબર ૧ ને હત્યાના ગુના માટે ગુનેગાર ઠેરવવામાં, જ્યારે આરોપી નંબર ૨ અને ૩ ને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે ગુનેગાર ઠેરવવામાં કોઈ ભૂલ કરી નથી. શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ નીતુબેન, જે મૃતકની બહેન છે, જે ઘટનાની નજરે જોનાર સાક્ષી છે તેમના પુરાવા પર અવિશ્વાસ કરવાનું કોઈ કારણ નથી. શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી છે કે રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા પણ ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ હોમિસાઈડલ ડેથની થિયરી સૂચવે છે. શ્રી રાવલે રજૂઆત કરી છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે બચાવ સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવાઓને યોગ્ય રીતે નકારી કાઢ્યા છે.

ઉપર નિર્દેશિત સંજોગોમાં, શ્રી રાવલે અરજ કરી કે આ અપીલમાં કોઈ મેરિટ ન હોવાથી, તેને ફગાવી દેવામાં આવે.

૧૭. રેકૉર્ડ પરના મૌખિક પુરાવા:

ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ડૉ. ભીખુભાઈ રામાભાઈ અકેડીવાલાએ તેમના પુરાવા આંક ૧૩ માં જણાવ્યું છે કે તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, તેઓ ડીસા સરકારી હોસ્પિટલમાં મેડિકલ ઓફિસર તરીકે ફરજ પર હતા. તે સમયે, એક મહિલા એટલે કે શાલુબેન રાકેશકુમારની લાશ ડીસા પોલીસ સ્ટેશનના પોલીસ સબ-ઈન્સ્પેક્ટર દ્વારા પોસ્ટમોર્ટમ માટે લાવવામાં આવી હતી. તેમણે જુબાની આપી છે કે મૃતકની લાશનું પોસ્ટમોર્ટમ તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ આશરે ૧૧.૪૫ કલાકે કરવામાં આવ્યું હતું અને ૧૩.૩૦ કલાકે પૂર્ણ થયું હતું. તેમણે જુબાની આપી છે કે પોસ્ટમોર્ટમ કરતી વખતે નીચે મુજબ નોંધવામાં આવ્યું હતું:—

- લાશ સામાન્ય, ચહેરો લોહીના ભરાવાવાળો, પેટેકિયલ માર્ક્સ સાથે. બંને આંખો અંશતઃ બંધ, કપાળ અને ઉપરના પોપચા પર પેટેકિયલ હેમરેજિસ, કન્જન્ક્ટિવલ હેમરેજિસ પણ હાજર છે. મોં અંશતઃ ખુલ્લું છે જીભ સોજી ગયેલી અને બહાર નીકળેલી છે. મોં, નાક અને કાનમાંથી રક્તસ્ત્રાવ હાજર છે.
- શૌચ થયેલ છે. બાહ્ય જનન અંગો પર કોઈ દેખીતું ઈજાનું નિશાન નથી.
- લિંગેયર માર્ક ટ્રાન્સવર્સ છે, જે ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરતું નથી અને થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજ પર મિડ લાઇનને કોસ કરે છે. લિંગેયર માર્કનો બેઝ નરમ અને લાલ રંગનો છે જે ગળાના જમણા લેટરલ પાસાથી મિડલાઇનથી ૭ સે.મી. દૂર શરૂ

થાય છે, થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજ પર મિડલાઇન પર આવે છે અને ગળાના ડાબા લેટરલ પાસા સુધી અને સહેજ ઉપર તરફ સાઈઝ ૧૪ x ૧ સે.મી. અને ઊંડું નિશાન નથી.

- જમણી બાજુએ લેટરલી ગળા પર ૩ x ૨ x ૧/૨ સે.મી.નો ફેલાયેલો સોજો.
- ડાબા સબ મેન્ડિબ્યુલર વિસ્તાર પર ઘસરકો, વાદળી-લાલ રંગનો અંડાકાર આકાર અને કદ ૧ ૧/૨ x ૧ સે.મી.
- થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજનું ફેકચર.
- ખોપરીના હાડકાંની કોઈ ઇજા નથી, પરંતુ થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજના બંને સુપિરિયર હોર્ન્સનું ફેકચર.
- મગજ કદમાં સામાન્ય, મગજ અને મેનિન્જીસ લોહીના ભરાવાવાળા છે અને પેટેકિયલ હેમરેજિસ હાજર છે.
- પાંસળીનું કોઈ ફેકચર નથી.
- લેરીન્ક્સ, ટ્રેકિયા અને બ્રોન્કી લોહીના ભરાવાવાળા છે અને ફીણવાળું લોહીના ડાઘવાળું મ્યુક્સ ધરાવે છે.
- બંને ફેફસાં લોહીના ભરાવાવાળા અને મોટા સબ પ્લ્યુરલ હેમરેજિસ હાજર છે.

- હૃદયની જમણી બાજુ લોહીના ભરાવાવાળી ઘેરા લોહીથી ભરેલી છે અને હૃદયની અંદરની બાજુ ખાલી છે.

તેમણે જુબાની આપી છે કે મૃત્યુનું કારણ ગળું ટૂંપવાને કારણે શ્વાસ રુંધાવાથી હતું. તેમની ઉલટ તપાસમાં, તેમણે જુબાની આપી છે કે ફાંસી ખાવાના કિસ્સામાં લિગેચર માર્ક ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરશે નહીં, જ્યારે લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં, લિગેચર ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરી લેવાની શક્યતા હોય છે. તેમણે વધુમાં જુબાની આપી છે કે ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં સામાન્ય રીતે લિગેચર માર્ક થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજની નીચે જોવા મળે છે, પરંતુ હાલના કેસમાં, લિગેચર માર્ક થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજની ઉપર હતો. તેમણે એમ પણ જણાવ્યું છે કે ફાંસી ખાવાના કિસ્સામાં, સામાન્ય રીતે મોંમાંથી લાળ ટપકતી જોવા મળે છે, જ્યારે મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન અથવા થ્રોટલિંગના કિસ્સામાં, આવી લાળ ટપકતી જોવા મળતી નથી. તેમણે જુબાની આપી છે કે પોસ્ટમોર્ટમ સમયે મોંમાંથી લાળ ટપકવા અંગે કંઈપણ નોંધવામાં આવ્યું ન હતું, જોકે, તેમણે જુબાની આપી છે કે ઈનકવેસ્ટ પંચનામામાં એવું જણાવાયું છે કે મૃતકના મોંમાંથી લાળ ટપકતી હતી. તેમણે જુબાની આપી છે કે ઈનકવેસ્ટ પંચનામામાં એવું જણાવવામાં આવ્યું નથી કે મોં, કાન અને નાકમાંથી કોઈ રક્તસ્ત્રાવ થયો હતો. કોર્ટ દ્વારા પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નના જવાબમાં, તેમણે જુબાની આપી છે કે સ્ત્રીના કિસ્સામાં, ગળું દબાવતી વખતે, જો આવું દબાણ ગળાની પાછળ તેના

પોતાના વાળ દ્વારા અવરોધાય, તો તેવા કિસ્સામાં લિંગેચર માર્ક ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરતું ન હોય તેવું બની શકે છે.

૧૮. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ગણપતલાલ બનાલાલ આચાર્ય, મૃતકના પિતાએ, તેમના પુરાવા આંક ૧૬ માં જુબાની આપી છે કે તારીખ ૦૪/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, આશરે ૮ વાગ્યે કામ પરથી ઘરે પાછા ફર્યા પછી, તેમને તેમના પુત્રનો ફોન આવ્યો હતો જેમાં તેમને જાણ કરવામાં આવી હતી કે નીતુએ તેને ફોન કરીને જણાવ્યું છે કે શાલુને તેના પતિ અને સાસરીયાઓએ તેનું ગળું દબાવીને મારી નાખી છે. તેમણે જુબાની આપી છે કે આવી માહિતી મળતા, તેમણે સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ, જોધપુરને વિનંતી કરી હતી કે તેઓ ડીસા પોલીસ સ્ટેશનને જાણ કરે કે તેઓ ડીસા પહોંચે ત્યાં સુધી લાશનો નિકાલ ન કરવામાં આવે. તેમણે જુબાની આપી છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ, તેમની બીજી પુત્રી જેના લગ્ન આરોપી નંબર ૧ ના ભાઈ સાથે થયા છે તેણે તેમને જાણ કરી હતી કે આરોપી નંબર ૧ એ બપોરે આશરે ૨ વાગ્યે શાકભાજી બનાવવા બાબતે શાલુ સાથે ઝઘડો કર્યો હતો. ત્યારબાદ, સાંજે જ્યારે સાસરીયા શાલુના ઘરે આવ્યા ત્યારે, ફરી એકવાર સાસરીયાઓના પગે લાગીને સન્માન આપવા બાબતે બોલાચાલી થઈ હતી. તેમણે જુબાની આપી છે કે નીતુએ તેમને એમ પણ જણાવ્યું હતું કે જ્યારે સાસરીયાઓ સાથે ઝઘડો ચાલી રહ્યો હતો, ત્યારે આરોપી નંબર ૧ ઘરમાં સૂતો હતો અને તે પણ તેના માતા-પિતા સાથે મૃતકને માર મારવામાં જોડાયો હતો. નીતુ દ્વારા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને

વધુમાં જણાવાયું હતું કે તેણે શાલુને બચાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો, પરંતુ તે સમયે શાલુ એક રૂમમાં દોડી ગઈ હતી. તેની પાછળ તેનો પતિ રાકેશ ગયો હતો અને રૂમનો દરવાજો અંદરથી બંધ કરી દેવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ, આરોપી નંબર ૧ એ શાલુને માર મારવાનું શરૂ કર્યું. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ એ વધુમાં જુબાની આપી કે તેમને નીતુ દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તે દરમિયાન, આરોપી નંબર ૧ નો ભાઈ સંજય બહારથી દોડતો આવ્યો હતો. નીતુ અને સંજય બંનેએ દરવાજો તોડવાનો પ્રયાસ કર્યો અને બળ વાપરવાના પરિણામે, દરવાજો ખુલી ગયો. જેવો દરવાજો તોડીને ખોલવામાં આવ્યો, કે નીતુએ રાકેશને શાલુની છાતી પર બેઠેલો અને તેના હાથથી તેનું ગળું દબાવતો જોયો. નીતુ અને સંજય બંનેએ રાકેશને શાલુથી અલગ કર્યો અને શાલુ એક ક્ષણ પછી શાંત થઈ ગઈ. તેમણે વધુમાં જુબાની આપી કે તેમને નીતુ દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું હતું કે ત્યારબાદ, સંજય અને નીતુ બંને સાથે મળીને શાલુને હોસ્પિટલ લઈ ગયા અને ત્યારબાદ, સાસરીયા અને શાલુનો પતિ પણ હોસ્પિટલ પહોંચ્યા. તેમની ઉલટ તપાસમાં તેમણે જુબાની આપી છે કે શાલુની લાશ જોયા પછી, તેમણે તેમની પુત્રી નીતુ પાસે ઘટના અંગે પૂછપરછ કરી હતી. તેમણે જુબાની આપી છે કે ત્યારબાદ, નીતુએ તેમને ઘટના અંગેની તમામ વિગતો વિગતવાર જણાવી હતી. તેમણે એમ પણ જુબાની આપી છે કે નીતુ દ્વારા તેમની સમક્ષ ઘટના અંગેની તમામ હકીકતો જાહેર કરવામાં આવી હોવા છતાં, સાંજના ૭.૩૦ વાગ્યા સુધી તેમના દ્વારા કોઈ ફરિયાદ નોંધાવવામાં આવી નહોતી.

૧૯. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુબેન સંજયકુમાર આચાર્યએ, આંક ૨૧ પરના તેમના પુરાવામાં જુબાની આપી છે કે મૃતક શાલુ તેની મોટી બહેન હતી અને તેના લગ્ન આરોપી નંબર ૧ સાથે થયા હતા. તેણે જુબાની આપી છે કે તેના લગ્ન આરોપી નંબર ૧ ના નાના ભાઈ સંજયકુમાર આચાર્ય સાથે થયા હતા. તે પોતે અને શાલુ બંને એક જ ઘરમાં રહેતા હતા કારણ કે તેઓએ બે ભાઈઓ સાથે લગ્ન કર્યા હતા. તેણે ઘટના અંગે જુબાની આપી છે અને તેનું વર્ણન ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ના પુરાવામાં જણાવ્યા મુજબ જ છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ના આખા પુરાવા નીતુ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ દ્વારા જાહેર કરાયેલ હકીકતો પર આધારિત છે, અને તેથી, તેનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવતું નથી.

૨૦. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૪, પુરુષોત્તમ ગણપતલાલ આચાર્ય મૃતકનો ભાઈ છે. આ સાક્ષીએ, તેમના પુરાવા આંક ૨૨ માં જુબાની આપી છે કે તારીખ ૦૪/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ એટલે કે ઘટનાના દિવસે, તેઓ તેમની દુકાને હતા. આશરે ૮ વાગ્યાના સુમારે, તેમને તેમની બહેન નીતુનો ડીસાથી તેમના મોબાઈલ નંબર ૯૪૧૪૬૭૨૩૭૪ પર ફોન આવ્યો હતો. તેમને નીતુ દ્વારા જાણ કરવામાં આવી હતી કે શાલુને તેના પતિ અને સાસરીયાઓએ મારી નાખી છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૪ ના આખા પુરાવા નીતુ દ્વારા તેમને આપવામાં આવેલી હકીકતો પર આધારિત છે અને તેથી, તેનું પુનરાવર્તન કરવામાં આવતું નથી.

૨૧. અન્ય એક મહત્વના સાક્ષી જેમના પુરાવા વિચારણાને પાત્ર છે તે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૧, અશ્વિનભાઈ ગંગારામ ચૌહાણ છે. આ સાક્ષી, તે સમયે ડીસામાં ડેપ્યુટી સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ હતા. આ સાક્ષીએ, તેમના પુરાવા આંક ૩૯ માં જુબાની આપી છે કે તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ, ડીસા સિટી પોલીસ સ્ટેશનને અકસ્માત મોત અંગે જાણ કરવામાં આવી હતી અને આવા અકસ્માત મોતને એ.ડી. નંબર ૧૩/૨૦૦૬ તરીકે નોંધવામાં આવ્યું હતું. એ.ડી. ૧૩/૨૦૦૬ ની તપાસ આ સાક્ષી દ્વારા પી.એસ.આઈ. શ્રી બી.એસ. બારડ પાસેથી લેવામાં આવી હતી. આ સાક્ષીએ જુબાની આપી છે કે તેમણે ઘટના સ્થળની મુલાકાત લીધી હતી અને જ્યાં ઘટના બની હતી તે આરોપીના ઘરની આસપાસ રહેતા વિવિધ લોકોના નિવેદનો રેકૉર્ડ કર્યા હતા. તેમણે જુબાની આપી છે કે તે સમયે, મૃતકના પિતા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ પણ હાજર હતા અને તેમણે મૃતકના પિતા પાસે પણ પૂછપરછ કરી હતી. આ સાક્ષીએ જુબાની આપી છે કે તેમને મૃતકના પિતા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ દ્વારા જણાવવામાં આવ્યું હતું કે તેઓ પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ મળ્યા પછી અને તેમની પુત્રી નીતુ સાથે ઘટના અંગે પૂછપરછ કર્યા પછી જ તેમનું નિવેદન આપશે. તેમની ઉલટ તપાસમાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧૧ એ જુબાની આપી છે કે એ.ડી. મૃતકના પતિ એટલે કે આરોપી નંબર ૧ દ્વારા નોંધાવવામાં આવ્યું હતું.

૨૨. મૃતકના પતિ તરીકે આરોપી નંબર ૧ દ્વારા નોંધાવવામાં આવેલ અકસ્માત મોતનો રિપોર્ટ આંક ૪૩ થી પુરાવા તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.

૨૩. હવે આપણે બચાવ સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવા જોઈએ. આરોપીઓ વતી બચાવ સાક્ષીઓ તરીકે છ સાક્ષીઓની તપાસ કરવામાં આવી હતી, એટલે કે બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૧ ગોમીબેન દિનેશભાઈ રાવલ, આંક ૫૩, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૨ ચંદ્રિકાબેન સુરેશભાઈ માળી, આંક ૫૪, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૩ અજમલસિંહ જવાનસિંહ પરમાર, આંક ૫૫, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૪ દશરથલાલ મણિલાલ પટેલ, આંક ૫૮, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫ અર્જુનભાઈ ઈશ્વરલાલ રાવલ, આંક ૬૧ અને બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ સંજયકુમાર દામોદરભાઈ આચાર્ય, આંક ૬૩ [આરોપી નંબર ૧ નો ભાઈ]. બચાવ સાક્ષીઓના પુરાવા એવું સૂચવે છે કે ઘટનાના દિવસે સાંજે આશરે ૭ વાગ્યે, આરોપીઓના ઘરે બૂમાબૂમ અને હોબાળો સાંભળીને, પડોશીઓ જેઓની બચાવ સાક્ષીઓ તરીકે તપાસ કરવામાં આવી છે તેઓ આરોપી નંબર ૧ ના ઘરે દોડી આવ્યા હતા. બચાવ સાક્ષીઓએ જુબાની આપી છે કે તે સમયે તેમને નીતુએ જણાવ્યું હતું કે તેની બહેન શાલુએ પોતાની જાતને રૂમમાં બંધ કરી દીધી છે અને તે બધાએ રૂમ ખોલવામાં તેને મદદ કરવી જોઈએ. આરોપી નંબર ૧ ના ઘરે દોડી ગયેલા તે તમામ વ્યક્તિઓએ બળ વાપરીને દરવાજો તોડ્યો અને શાલુને સાડી વડે ગળું ટૂંપીને સીલિંગ ફ્રેનથી લટકતી જોઈ. બચાવ સાક્ષીઓના પુરાવા પરથી એવું પણ જણાય છે કે આરોપી નંબર ૧ ના ભાઈ સંજયે બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫, અર્જુનભાઈની મદદથી શાલુને સીલિંગ ફ્રેન પરથી નીચે ઉતારી હતી.

૨૪. ટ્રાયલ કોર્ટના તારણો:

૨૪.૧ ટ્રાયલ કોર્ટના મતે, રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા, વધુ ખાસ કરીને નિષ્ણાત સાક્ષી તરીકે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ડૉ. અકેડીવાલાનો અભિપ્રાય, બચાવ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી ફાંસી દ્વારા આત્મહત્યાની થિયરીને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢે છે. તેનાથી વિપરીત, ટ્રાયલ કોર્ટના મતે, રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી ગળું ટૂંપીને કરાયેલ માનવવધની થિયરીને સમર્થન આપે છે.

૨૪.૨ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ, મૃતકની બહેનનું મૌખિક વર્ણન કે આરોપી નંબર ૧ એ મૃતકની છાતી પર બેસીને મૃતકનું ગળું દબાવ્યું હતું તેને રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવાઓથી સમર્થન મળે છે.

૨૪.૩ આરોપી દ્વારા તપાસવામાં આવેલા બચાવ સાક્ષીઓના પુરાવા કોઈ આત્મવિશ્વાસ પેદા કરતા નથી કારણ કે તેઓ આરોપીઓ સાથેના સારા સંબંધોને કારણે અને ખોટો બચાવ ઉભો કરવાના હેતુથી તપાસવામાં આવ્યા હોય તેવું જણાય છે.

૨૫. વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી તપાસ્યા પછી, આ અપીલમાં અમારી વિચારણા માટે જે એકમાત્ર પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે તે એ છે કે શું ટ્રાયલ કોર્ટે ફરિયાદપક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી માનવવધની થિયરીને સ્વીકારીને આરોપી નંબર ૧ ને તેની પત્ની શાલુની હત્યાના ગુના માટે ગુનેગાર

ઠેરવવામાં કોઈ ભૂલ કરી છે, જ્યારે બચાવ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી મૃતક દ્વારા સીલિંગ ફેન સાથે સાડી બાંધીને ફાંસી ખાઈ આત્મહત્યા કરવાની થિયરીને નકારી કાઢી છે.

૨૬. કારણ કે આપણે શ્વાસ રુંધાવાને કારણે થયેલા મૃત્યુના પ્રશ્ન સાથે કામ કરી રહ્યા છીએ, તેથી અમે શ્વાસ રુંધાવા શબ્દની સમજ આપવી જરૂરી માનીએ છીએ જેમાં ગૂંચળામણ, ફાંસી અને ગળું ટૂંપવાનો સમાવેશ થાય છે:—

૨૬.૧ શ્વાસ રુંધાવો શું છે?

શ્વાસ રુંધાવોને પ્રાથમિક રીતે એવી સ્થિતિ અથવા સ્થિતિઓની શ્રેણી તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે, જે પેશીઓની જરૂરિયાત કરતા ઓક્સિજનના પુરવઠાની અછત દ્વારા પ્રેરિત થાય છે. શ્વાસ રુંધાવાના બે પ્રકાર છે. પ્રથમ પ્રકારમાં શ્વાસ લેવા માટે હાંફવું અને કાર્બન ડાયોક્સાઇડના જાળવણી અને ઓક્સિજનના ઘટાડા સાથે માર્કડ સાયનોસિસ હોય છે. બીજા પ્રકારમાં કોઈ સાયનોસિસ હોતું નથી, શ્વાસ રુંધાવો ઓક્સિજનના ઘટાડા અથવા એનોક્સેમિયાને કારણે હોય છે, કાર્બન ડાયોક્સાઇડના જાળવણી વગર. છીછરા ઝડપી શ્વાસ હાજર હોય છે જે એનોક્સેમિયા અને કાર્બન ડાયોક્સાઇડના અતિશય નાબૂદીનું કારણ બને છે, જેના પરિણામે શ્વસન કેન્દ્ર નિષ્ફળ જાય છે. આ પ્રકારમાં શ્વસન તકલીફનું કોઈ ચિહ્ન હોતું નથી.

શ્વાસ રુંધાવો ઘણી રીતે પેદા થઈ શકે છે, જેમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે:—

બાહ્ય પદાર્થો દ્વારા વાયુ માર્ગોનું બંધ થવું, સ્ટેલિંગ અથવા કોરોઝિવ્સની અસરો, એન્જિયોન્યુરોટિક એડીમા, તીવ્ર બળતરા, મેમ્બ્રેનસ એક્સ્યુડેશન્સ, ગ્લોટિસનો તીવ્ર એડીમા, લેરીન્જિયલ સ્પાઝમ, ગાંઠો અને ફોલાઓ.

છાતીની દીવાલ પરના દબાણ દ્વારા શ્વસન કાર્યમાં અવરોધ, ઉદાહરણ તરીકે, કાટમાળ પડવાથી અને લિફ્ટ અને પીટ-કેજ અકસ્માતોમાં.

ગળું ટૂંપવું, ગૂંગળામણ, ફાંસી, થ્રોટલિંગ, ડૂબી જવું અને શ્વાસમાં ન લઈ શકાય તેવા વાયુઓ શ્વાસમાં લેવા.

શ્વસન ચેતાઓ અથવા સ્નાયુઓનો લકવો, અથવા ઈજા અથવા રોગથી અથવા ચોક્કસ ઝેરની ક્રિયાથી શ્વસન કેન્દ્રનો લકવો, ઉદાહરણ તરીકે, મોર્ફિન અને બાર્બિટ્યુરેટ્સ.

ફેફસાં અથવા પલ્મોનરી રુધિરાભિસરણ તંત્રમાંથી કાર્યરત કારણોથી, ઉદાહરણ તરીકે, ફેફસાના રોગો, પ્લ્યુરલ એક્સ્યુઝન, ન્યુમોથોરેક્સ અને પલ્મોનરી એમ્બોલિઝમ.

૨૬.૨ ગૂંગળામણ શું છે?

ગૂંગળામણ શબ્દ એવા કારણોને સમાવે છે જેના દ્વારા શ્વાસનમાં અવરોધ દ્વારા મૃત્યુ થાય છે, જે શ્વાસનળી પર બાહ્ય અને તાત્કાલિક લાગુ પડતા દબાણને કારણે હોતું નથી. તેથી, તેમાં ફાંસી, ગળું ટૂંપવું અથવા થ્રોટલિંગ દ્વારા થતા મૃત્યુનો સમાવેશ થતો નથી, પરંતુ સ્મોધરિંગ અથવા ઓવરલેઇંગને કારણે થતા મૃત્યુ, લેરીન્ક્સ, ટ્રેકિયા અને બ્રોન્કીમાં બાહ્ય પદાર્થોને કારણે થતા મૃત્યુ અને શ્વાસમાં ન લઈ શકાય તેવા વાયુઓને કારણે થતા મૃત્યુનો સમાવેશ થાય છે. ગૂંગળામણ, તેથી, કુદરતી રોગ, અકસ્માત અથવા આત્મહત્યા કે હિંસાત્મક રીતે લાગુ કરાયેલ માનવવધથી પરિણમી શકે છે.

ગૂંગળામણ દ્વારા મૃત્યુ નીચેના દ્વારા થઈ શકે છે:—

શ્વાસનના સ્નાયુઓની ક્રિયા અટકાવવાથી.

મોં અને નસકોરા દ્વારા હવાના પ્રવેશમાં અવરોધથી.

લેરીન્ક્સ, ટ્રેકિયા અથવા બ્રોન્કીના અવરોધથી.

શ્વાસમાં ન લઈ શકાય તેવા વાયુઓ શ્વાસમાં લેવાથી.

૨૬.૩ ફાંસી શું છે?

ફાંસીને મૃત્યુના તે સ્વરૂપ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે જે લિગેચર દ્વારા શરીરના લટકાવવાને કારણે થાય છે જે ગળાને ઘેરી લે છે, સંકુચિત બળ

શરીરનું વજન હોય છે. એક સામાન્ય પદ્ધતિ રનિંગ નૂઝનો ઉપયોગ છે. મૃત્યુનું તાત્કાલિક કારણ શ્વાસ રુંધાવો અથવા કોમેટો-એસ્ફીક્સિયા છે.

મૃત્યુની પ્રક્રિયામાં લાગતો સમય મુખ્યત્વે બે પરિબળો પર આધાર રાખે છે, સંકુચિત બળની ગંભીરતા અને તે બળ લાગુ પડવાનું બિંદુ.

સંકુચિત બળનું પ્રમાણ એ વાત પર આધાર રાખે છે કે શરીર સંપૂર્ણપણે લટકાવેલું છે કે નહીં. સંપૂર્ણ લટકાવવું જરૂરી નથી કારણ કે શરીરનું આંશિક વજન તે હેતુ માટે પર્યાપ્ત છે. વ્યક્તિઓ પોતાને ફાંસી આપવામાં સફળ થયા છે ભલે તેમના પગ ફ્લોરના સંપર્કમાં હોય. અંતિમ મૃત્યુ માટે ગળાના સંકોચનનું માત્ર થોડું પ્રમાણ જરૂરી છે. જ્યારે, જોકે, આખું શરીર લટકાવેલું હોય, ત્યારે લિગેચર પર વધુ વજન પડે છે અને વધુ સંકુચિત બળ પરિણમે છે. જ્યારે ગળા પર આવા પ્રમાણમાં બળ લાગુ કરવામાં આવે છે, ત્યારે ઓછી માત્રામાં સંકુચિત બળ સાથેના આંશિક લટકાવવાના કિસ્સામાં કરતા મૃત્યુ વધુ ઝડપથી થાય છે. જ્યારે લિગેચર ચુસ્ત ન હોય, ત્યારે મૃત્યુ ધીમેથી થઈ શકે છે, મુખ્યત્વે ગળામાં રક્તવાહિનીઓ પરના દબાણના પરિણામે મગજના રુધિરાભિસરણની અડચણ દ્વારા પ્રેરિત કોમાની અસરોથી. બળ લાગુ પડવાનું બિંદુ માત્ર મૃત્યુના સમયમાં જ નહીં, પરંતુ ત્યારપછીના પોસ્ટમોર્ટમ દેખાવમાં પણ એક મહત્વનું પરિબળ છે.

૨૬.૪ ગળું ટૂંપવું શું છે?

ગળું ટૂંપવાને મૃત્યુના તે સ્વરૂપ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે જે શરીરના લટકાવ્યા વગર લિગેચર દ્વારા ગળાની આસપાસ લાગુ પડતા સંકુચિત બળને કારણે થાય છે. થ્રોટલિંગ, અથવા મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન, મૃત્યુનું તે સ્વરૂપ છે જે ગળાના સંકોચનને કારણે થાય છે, સંકુચિત બળ હુમલાખોરની આંગળીઓ અને હાથ અથવા હાથો હોય છે. સામાન્ય રીતે ગળું ટૂંપવું અકસ્માતે, આત્મહત્યા દ્વારા અથવા માનવવધ દ્વારા થઈ શકે છે. સંકુચિત નિશાન સામાન્ય રીતે ફાંસી કરતા ગળાના નીચલા સ્તરે જોવા મળે છે, પરંતુ તે કોઈપણ સ્તરે મળી શકે છે, અને વારંવાર લેરીન્ક્સ પર સીધું દબાણ કરવામાં આવે છે. નિશાન ગળાને આડા આકારમાં ઓછાવતે અંશે સંપૂર્ણપણે ઘેરી લે છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં તે સતત હોઈ શકે છે, પરંતુ અન્યમાં તે ગળાના કોઈ ભાગમાં અદ્રશ્ય હોઈ શકે છે. ઉપયોગમાં લેવાયેલ લિગેચરનું સ્વરૂપ આ બાબતમાં મુખ્ય ભૂમિકા ભજવે છે. ગળાની ઊંડી પેશીઓને થતી ઈજાની માત્રા અને લક્ષણ લિગેચરના ઉપયોગમાં વપરાયેલ હિંસાના પ્રમાણ પર આધારિત છે. નીચેના સ્નાયુઓ વારંવાર કેશિકા વાહિનીઓ ફાટી જવાને કારણે રક્તસ્રાવ દર્શાવે છે. લેરીન્જિયલ કાર્ટિલેજ અને ટ્રેકિયા સામાન્ય રીતે અકબંધ હોય છે, પરંતુ કેટલાક કિસ્સાઓમાં, ખાસ કરીને માનવવધના કિસ્સાઓમાં, આ માળખાઓના ફેંકચર હાજર હોય છે. હાયોઇડ બોનનું ફેંકચર અસામાન્ય છે. અકસ્માત અથવા આત્મહત્યાના કિસ્સાઓ કરતા માનવવધ દ્વારા ગળું ટૂંપવામાં આવતા કિસ્સાઓમાં ઈજાઓ સામાન્ય રીતે વધુ વ્યાપક હોય છે, જે હકીકતને કારણે છે કે

હુમલાખોર વારંવાર તેના પીડિતના મૃત્યુનું કારણ બનવા માટે જરૂરી હોય તેના કરતા વધુ બળનો ઉપયોગ કરે છે. આવા કિસ્સાઓમાં જ વ્યાપક ઊંડી ઈજા થવાની શક્યતા હોય છે. જ્યારે કોઈ વ્યક્તિના ગળામાં અચાનક લિગેચર મુકવામાં આવે છે અને તેને ચુસ્તપણે ખેંચવામાં આવે છે, ત્યારે હુમલો કરાયેલ વ્યક્તિ ખૂબ જ ઝડપથી બેભાન થઈ જાય છે અને વધુ પ્રતિકાર કરવા માટે અસમર્થ હોય છે. [ગ્લેઈસ્ટર દ્વારા મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ એન્ડ ટોકસિકોલોજી, ૧૧મી આવૃત્તિ જુઓ]

૨૭. એવું જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા નોંધવામાં આવેલ આરોપી નંબર ૧ ને દોષિત ઠેરવવાનો નિર્ણય નોંધપાત્ર રીતે રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવાઓ પર આધારિત છે. એવું પણ જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટે નિષ્ણાત સાક્ષી તરીકે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ના અભિપ્રાય પર સંપૂર્ણ વિશ્વાસ મૂક્યો છે અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ નો અભિપ્રાય એ છે કે મૃત્યુ ગળું ટૂંપવાને કારણે એટલે કે મૃતકનું ગળું દબાવવાને કારણે થયું હતું. ટ્રાયલ કોર્ટે ગળું ટૂંપવાનું આત્મહત્યા હોય તેવી શક્યતાને સંપૂર્ણપણે નકારી કાઢી છે. અહીં જ એવું જણાય છે કે ટ્રાયલ કોર્ટ માત્ર બે સંભવનાઓ, (i) ગળું ટૂંપવું અને (ii) ફાંસી, ને ધ્યાનમાં લઈને ભૂલ કરી બેઠી છે. જોકે આ કેસમાં તબીબી અભિપ્રાય માનવવધ દ્વારા ગળું ટૂંપવાનો છે, છતાં જો સમગ્ર તબીબી પુરાવા વિગતવાર જોવામાં આવે તો, તે બચાવ પક્ષ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી ફાંસી દ્વારા આત્મહત્યાની થિયરીને નકારતા નથી.

૨૮. આપણે આગળ વધીએ તે પહેલાં, આત્મહત્યા દ્વારા મૃત્યુ અને માનવવધ દ્વારા મૃત્યુ પર નિષ્ણાત અભિપ્રાય નીચે ટાંકવા યોગ્ય રહેશે:—

૨૮.૧ નોંધપાત્ર લેખક ડૉ. સી. કે. પરીખે "Parikh's Textbook of Medical Jurisprudence, Forensic Medicine and Toxicology" છઠ્ઠી આવૃત્તિમાં આ સંબંધમાં નિષ્ણાત અભિપ્રાય નીચે મુજબ આપ્યો છે:

"આત્મહત્યા, માનવવધ, અથવા અકસ્માત: આત્મહત્યા દ્વારા ગળું ટૂંપવું સામાન્ય નથી જોકે ઉદાહરણો જાણીતા છે. લિગેચર દ્વારા આત્મહત્યા કરવા માટે કેટલાક માધ્યમો (દા.ત., ટોર્નિકેટ) ના ઉપયોગની જરૂર પડે છે જેના દ્વારા આત્મહત્યા કરનારના સ્નાયુબદ્ધ પ્રયાસોથી સ્વતંત્ર રીતે લિગેચર ચુસ્ત રાખવામાં આવે છે. આત્મહત્યામાં, લિગેચર મૂળ જગ્યાએ મળવું જોઈએ અને શરીર હિંસાના અન્ય ચિહ્નો અથવા સંઘર્ષના નિશાનથી મુક્ત હોવું જોઈએ. ગાંઠ સામાન્ય રીતે આગળના ભાગમાં હોય છે.

માનવવધ દ્વારા ગળું ટૂંપવું એ હત્યાનું સામાન્ય સ્વરૂપ છે. હકીકતમાં, સંજોગોમાં તેની વિરુદ્ધ સાબિત ન થાય ત્યાં સુધી ગળું ટૂંપવું માનવવધ હોવાનું માની લેવું જોઈએ. માનવવધની શંકા ત્યારે ઊભી થવી જોઈએ જ્યારે (એ) ગળાની પાછળ ગાંઠ બાંધેલી હોય, (બી) મોંમાં ડૂચો મારેલ હોય, (સી) હાથ-પગ બાંધેલા હોય, (ડી) શરીર પર અન્ય ઈજાઓ જોવા

મળે, (ઈ) સંઘર્ષના ચિહ્નો હાજર હોય, અને (એફ) સ્ત્રીના કિસ્સામાં, જો તેની સાથે જાતીય હુમલો થયો હોય; અને આવા કિસ્સામાં, જે સામગ્રી હાથવગી હોય, દા.ત., નાયલોન સ્ટોકિંગ, પેન્ટીહોઝ અથવા પીડિતનો સ્કાર્ફ, લિગેચર તરીકે વપરાય છે. કપડાં ફાટેલા જોવા મળી શકે છે."

૨૮.૨ તેવી જ રીતે એચ. ડબલ્યુ. વી. કોક્સ તેમના પુસ્તક "Medical Jurisprudence and Toxicology" માં નિષ્ણાત અભિપ્રાય નીચે મુજબ આપે છે :

"(ડી) ગળું ટૂંપવું – લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવું આત્મહત્યાની રીતે એકદમ શક્ય છે, આત્મહત્યા કરનાર બેભાન અવસ્થા આવે તે પહેલાં ગળાની આસપાસ દોરડા અથવા તારના અનેક આંટા વીંટાળવા અને જટિલ ગાંઠ બાંધવા સક્ષમ હોય છે. ક્યારેક "Spanish windlass" સાધનનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે જેમાં લિગેચરની નીચે લાકડી નાખીને લિગેચર ચુસ્ત ન થાય ત્યાં સુધી તેને ફેરવીને ઢીલા લિગેચરને ચુસ્ત કરવામાં આવે છે. આ આત્મહત્યામાં એકદમ શક્ય છે પરંતુ અલબત્ત માનવવધ પણ હોઈ શકે છે. આત્મહત્યાના કૃત્ય તરીકે મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન વર્ચ્યુઅલી અશક્ય છે, જોકે એક કે બે કિસ્સાઓ વર્ણવવામાં આવ્યા છે. તેની પ્રણાલી આવશ્યકપણે કેરોટિડ ધમનીઓ પરના દબાણને કારણે અચાનક કાર્ડિયાક અરેસ્ટ પ્રકારના મૃત્યુની હોવી જોઈએ, કારણ કે પેટેકિયલ સેરેબ્રલ એનોક્સીયા સાથે વ્યાપક શ્વાસ રંધાવવાની અસરો

પેદા કરવા માટે પૂરતા સમય સુધી દબાણ જાળવી રાખવું દેખીતી રીતે અશક્ય છે જે હાથોને ગળામાંથી ઢીલા પાડી દેશે, અને ઈશ્ટાપૂર્વક આત્મહત્યા કરનારને ભાન પાછું આવશે."

૨૮.૩ ડૉ. મોદીએ "Medical Jurisprudence and Toxicology"

ત્રેવીસમી આવૃત્તિમાં આ સંબંધમાં નિષ્ણાત અભિપ્રાય નીચે મુજબ આપ્યો છે:

"(ii) શું ગળું ટૂંપવું આત્મહત્યા, માનવવધ કે અકસ્માત હતું. આત્મહત્યા દ્વારા ગળું ટૂંપવું બહુ સામાન્ય નથી, જોકે ક્યારેક કિસ્સાઓ મળી આવે છે. આ કિસ્સાઓમાં, સંવેદના ગુમાવ્યા પછી લિગેચરને ચુસ્ત રાખવા માટે હંમેશા કંઈક ચુકિત કરવામાં આવે છે. આ ગળાની આસપાસ અનેક વખત દોરી ફેરવીને અને પછી ગાંઠ બાંધીને કરવામાં આવે છે, જે સામાન્ય રીતે એક જ હોય છે અને ગળાના આગળના ભાગમાં અથવા બાજુમાં અથવા પાછળ હોય છે, લાકડી, પથ્થર અથવા અન્ય કોઈ નક્કર પદાર્થ દ્વારા દોરીને ચુસ્તપણે ફેરવીને, અથવા દોરીના છેડાને હાથ અથવા પગ સાથે અથવા દિવાલની ખીંટી અથવા પલંગના પાયા સાથે બાંધીને તેને ચુસ્ત કરીને કરવામાં આવે છે. આવા કિસ્સાઓમાં, ગળાના ઊંડા માળખાઓને ઈજાઓ અને શરીરના અન્ય ભાગો પર હિંસાના નિશાન, સામાન્ય રીતે, ગેરહાજર હોય છે. બેભાન થયા પછી ગળા પર મજબૂત પકડ જાળવી રાખવી કોઈપણ માટે શક્ય નથી, તેથી આંગળીઓ દ્વારા થ્રોટલિંગ સંભવતઃ આત્મહત્યા હોઈ શકે નહીં. બિનાર એક ૪૦ વર્ષની

સ્ત્રીનો કિસ્સો નોંધે છે, જેણે ગળું દબાવીને આત્મહત્યા કરી હતી. તે મેલન્કોલિયાથી પીડાતી હતી અને તેના પલંગમાં મૃત મળી આવી હતી, જેમાં બંને હાથ તેના ગળાને દબાવતા હતા; કોણીઓ ઘૂંટણ પર ટેકવેલી હતી, અને પીઠ દિવાલને અઢેલીને હતી; ગળાની બંને બાજુએ તેના નખના નિશાન હતા."

૨૮.૪ Taylor's Principles and Practice of Medical Jurisprudence, તેરમી આવૃત્તિ, ૧૯૮૪ કીથ મેન્ટ દ્વારા, વોલ્યુમ ૧ માં પાના નંબર ૨૮૨ પર જણાવાયું છે કે:

"શ્વાસ રંધાવો એ એવી સ્થિતિ છે જેમાં પેશીઓને ઓક્સિજનનો અપૂરતો પુરવઠો મળે છે. તેને એવી સ્થિતિ તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરી શકાય છે જેમાં શ્વાસ લેવાની પ્રક્રિયામાં કોઈ યાંત્રિક દખલગીરીને કારણે શરીરમાં ઓક્સિજનનો અભાવ હોય છે. પાના નંબર ૨૮૩ પર વધુમાં જણાવાયું છે કે સાયનોસિસ ત્વચા, મ્યુક્સ મેમ્બ્રેન અને આંતરિક અંગો, ખાસ કરીને બરોળ, લિવર અને કિડનીના વાદળી રંગને સૂચવે છે. કેશિકાના વિસ્તરણ કે જે ઓક્સિજન ટેન્શનમાં ઘટાડો સાથે હોય છે તે સ્ટેસિસને પ્રોત્સાહન આપે છે અને તેથી લોહીના સબઓક્સિજનેશનનું એક વિષયક શરૂ થાય છે. હૃદયમાં લોહીનું પરત આવવું ઘટી જાય છે. પરિણામે ક્ષતિગ્રસ્ત ઓક્સિજનેશન વધુ કેશિકા વિસ્તરણ, વધુ સ્ટેસિસ તરફ દોરી

જાય છે, ગહન સાયનોસિસ સાથે કદાચ સ્ટેસિસ અને હાયપોક્સિયાના સંયોજનથી પરિણમે છે. પ્રવાહી પેશીની જગ્યાઓમાં બહાર નીકળે છે.

પાના નંબર ૨૮૬ પર ગૂંગળામણ અને ગળું ટૂંપવા વચ્ચેના તફાવત વિશે પણ જણાવાયું હતું કે મિકેનિકલ શ્વાસ રંધાવવા સાથે સંકળાયેલી પરિસ્થિતિઓમાં ગૂંગળામણનો સમાવેશ થાય છે જ્યાં શ્વાસ લેવાની પ્રક્રિયામાં દખલગીરી નાક અથવા મોંના સ્તરે હોય છે; ગળું ટૂંપવું જ્યાં ગળાનું દબાણ હોય છે, કાં તો (એ) માનવ હાથ દ્વારા (મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન અથવા થ્રોટલિંગ); (બી) લિગેચર દ્વારા. પેરેગ્રાફ ૬ માં તેમણે જણાવ્યું હતું કે આમાંની દરેક શ્રેણીમાં વિવિધ સ્તરે અવરોધક પ્રક્રિયા અગાઉ વર્ણવેલ શ્વાસ રંધાવવા સાથે સંકળાયેલા લક્ષણો અને ચિહ્નોના વિકાસમાં પરિણમશે. પાના નંબર ૨૮૭ પર શ્વાસ રંધાવવાના સામાન્ય લક્ષણો વિશે જણાવાયું હતું કે માથું અને ચહેરો તીવ્ર કન્જેશન અને સાયનોસિસ સાથે અસંખ્ય પેટેચિયા દર્શાવી શકે છે. મોં અને નાકમાંથી લોહી નીકળે છે. વાયુ માર્ગોમાં લોહીના ડાઘવાળું ફીણવાળું પ્રવાહી હાજર હોય છે. મોં અને ગળાના પાછળના ભાગમાં મ્યુક્સ જોવા મળી શકે છે. ફેફસાં જે ખાસ રસ ધરાવે છે, તે સામાન્ય રીતે ઇન્ટર-એલ્વેઓલર કેશિકાઓના કન્જેશન ઉપરાંત, એલ્વેઓલીમાં એડીમા પ્રવાહીની હાજરી, હેમરેજ અને કોલેપ્સના વિસ્તારો વચ્ચેના એમફિસેમા દર્શાવે છે.....

ગળું ટૂંપવામાં પોસ્ટ-મોર્ટમ દેખાવ અંગે પાના નંબર ૩૦૫ પર જણાવાયું હતું કે યોગ્ય મોર્ચ્યુરી પરિસ્થિતિઓમાં સાવચેતીપૂર્વકની તપાસ સામાન્ય રીતે બાહ્ય અથવા આંતરિક પુરાવા જાહેર કરશે જ્યાં સંકોચન થયું છે. પાના નંબર ૩૦૬ પર સામાન્ય આંતરિક દેખાવ વિશે જણાવાયું છે કે આંતરિક રીતે વાયુ માર્ગોમાં બારીક ફીણ હોય છે, જે ઘણીવાર લોહીના ડાઘવાળું હોય છે. ફેફસાં સબપ્લ્યુરલ પેટેચિયા સાથે લોહીના ભરાવાવાળા હોય છે. માઈક્રોસ્કોપિકલી સામાન્ય રીતે વિવિધ કદના હેમરેજિસ સાથે તીવ્ર ઇન્ટર-એલ્વેઓલર કન્જેશન, એલ્વેઓલીમાં પ્રવાહી, કોલેપ્સના વિસ્તારો અને ફાટેલી એલ્વેઓલીના વચ્ચેના વિસ્તારો હોય છે. વાયુ માર્ગોમાં ઘણીવાર ડેસ્કવેમેટેડ રેસ્પિરેટરી પ્રકારના એપિથેલિયમ, લાલ રક્તકણો અને પ્રવાહીના મોટા વિસ્તારો હોય છે. બાકીના અંગો માત્ર કન્જસ્ટિવ ફેરફારો દર્શાવે છે.

આ પરિસ્થિતિઓ બદલાય છે કારણ કે સંજોગોમાં હુમલાખોરો સામાન્ય રીતે મૃત્યુ થાય તેની ખાતરી કરવા માટે જરૂરી જણાય તેના કરતા નોંધપાત્ર રીતે વધુ બળ વાપરે છે. સામાન્ય શબ્દોમાં ગળા પરનું નિશાન સામાન્ય રીતે સંકુચિત પદાર્થ જેટલી જ પહોળાઈનું હોય છે અને ઊંડાઈ તેના વ્યાસ કરતા અડધી હોય છે. આંગળીના નખના નિશાન વિશે જણાવાયું હતું કે મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્ચ્યુલેશનમાં ઉઝરડાના નિશાન ગળાના આગળના ભાગમાં અથવા બાજુઓ પર હશે, મુખ્યત્વે લેરીન્ક્સની

આસપાસ. આંગળીઓના દબાણના નિશાન, જોકે નજીવા હોઈ શકે છે. જ્યારે હાજર હોય ત્યારે આ નિશાનનું વિતરણ સંજોગો સાથે બદલાશે, અને તેને અસર કરતા પરિબલોમાં હુમલાખોર અને પીડિતની સાપેક્ષ સ્થિતિ, ગળું પકડવાની રીત, જો પીડિત સંઘર્ષ કરે તો પકડ બદલાઈ હોય અથવા ફરીથી લાગુ કરવામાં આવી હોય તો વધુ હોઈ શકે છે, અને દબાણની માત્રા. ગળાની ઘન પેશીઓ શંકાસ્પદ ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં અત્યંત મહત્વની છે. ઘન માળખામાં હાયોઈડ બોન અને લેરીન્ક્સ બનાવતા કાર્ટિલેજનો સમાવેશ થાય છે. જો શરીર ગળા પરના નિશાન સાથે મળ્યું હોય જે મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન સૂચવે છે અને આ પછીથી મોર્ચ્યુરી અને લેબોરેટરીમાં પુષ્ટિ થાય છે તો કેસને બીજી વ્યક્તિ દ્વારા હત્યા તરીકે ગણવો જોઈએ. તે અકલ્પનીય છે કે કોઈ વ્યક્તિ પોતાના હાથ દ્વારા ગળાના દબાણથી મરી શકે છે કારણ કે ભાન ગુમાવવાને કારણે સંકુચિત આંગળીઓ શિથિલ થઈ જશે."

૨૮.૫ ગ્રેડવોહલ્સ લીગલ મેડિસિન, બીજી આવૃત્તિમાં પ્રકરણ ૧૮ માં 'ઇન્ટરપ્રિટેશન ઓફ પોસ્ટ-મોર્ટમ એપિયરન્સિસ ઇન ડેથ ફ્રોમ રેસ્પિરેટરી ઓબ્સ્ટ્રક્શન એન્ડ કમ્પ્રેશન ઓફ ધ નેક' ના શીર્ષક હેઠળ, પાના નંબર ૩૩૬ પર જણાવાયું હતું કે:

"પ્રણાલીગત અને પલ્મોનરી કન્જેશન અને હૃદયનું વિસ્તરણ ક્લાસિક રીતે શ્વાસ રંધાઈને થતા મૃત્યુના સંકેતો તરીકે વર્ણવવામાં આવે છે. પાના

નંબર ૩૩૭ પર હાયોઈડ બોન વિશે જણાવાયું હતું કે જેમાં હાયોઈડ બોન ફ્રેક્ચર થઈ શકે તેવી બે પ્રણાલી સૂચવવામાં આવી છે: સીધા લેટરલ દબાણથી અને પરોક્ષ હિંસાથી. મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશનમાં સીધું લેટરલ દબાણ એ એક પ્રણાલી છે, જ્યારે જડબાના ખૂણા હેઠળ દબાણ લાગુ કરવામાં આવે છે."

૨૮.૬ રાજુ અને ઝાલા દ્વારા મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સમાં પ્રકરણ XXV death from asphyxia and death from drowning માં પાના નંબર ૨૨૬ પર જણાવાયું હતું કે:

"શ્વાસ રંધાવામાં હૃદય, ખાસ કરીને જમણી બાજુના ચેમ્બર્સ, હંમેશા ઘેરા વેનસ રુધિરથી ભરેલા જોવા મળે છે. આ નોંધવું મહત્વપૂર્ણ છે કારણ કે સામાન્ય રીતે મૃત્યુ સાથે, હૃદયમાંથી લોહી અદ્રશ્ય થઈ જાય છે. રુધિરાભિસરણની વેનસ સિસ્ટમ, પાછળના દબાણને કારણે, હંમેશા લોહીથી ફૂલેલી જોવા મળે છે. હૃદય અને નસોમાં લોહી માત્ર ઘેરું વાદળી જ નહીં પણ પ્રવાહી પણ હોય છે અને પ્રવાહી રહે છે..... આંતરિક અંગો અને મ્યુકસ મેમ્બ્રેન પણ કન્જેશનના સામાન્ય સંકેતો રજૂ કરે છે..... આ કન્જેશન શોધવું પડે છે અને તે સાચા શ્વાસ રંધાવવાના તમામ કિસ્સાઓમાં મળવું જોઈએ."

૨૮.૭ મોદી દ્વારા મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ એન્ડ ટોકિસકોલોજી, ૧૩મી
આવૃત્તિમાં પાના નંબર ૧૫૫ પર જણાવાયું હતું કે:

"શ્વાસ બહાર કાઢવાના અંતે થતા સંકોચનના કિસ્સામાં ફેફસાં લોહીના ભરાવાવાળા, એડીમેટસ હોય છે અને કાપવામાં આવે ત્યારે લોહીવાળું સીરમ બહાર કાઢે છે, પરંતુ જો શ્વાસ લેવાના અંતે સંકોચન થયું હોય તો તે નિસ્તેજ હોય છે.... હૃદયની જમણી બાજુ, પલ્મોનરી ધમની અને વેની અને કેવી ઘેરા પ્રવાહી લોહીથી ભરેલા હોય છે, અને ડાબી બાજુ ખાલી હોય છે. પેટના અંગો સામાન્ય રીતે લોહીના ભરાવાવાળા હોય છે. મગજ સામાન્ય રીતે સામાન્ય હોય છે, તે મૃત્યુના પ્રકાર મુજબ નિસ્તેજ અથવા લોહીના ભરાવાવાળું હોઈ શકે છે. લક્ષણો માટે પાના નંબર ૧૫૮ પર નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે જો વાયુ નળી એટલી અચાનક દબાવવામાં આવે કે હવાના માર્ગને સંપૂર્ણપણે રોકી દે, તો વ્યક્તિ મદદ માટે બૂમ પાડવા માટે અસમર્થ બને છે, અચેતન થઈ જાય છે અને તરત જ મૃત્યુ પામે છે. જો વાયુ નળી સંપૂર્ણપણે બંધ ન હોય, તો ચહેરો સાયનોસ્ડ થઈ જાય છે, મોં, નસકોરા અને કાનમાંથી રક્તસ્ત્રાવ થાય છે, હાથ બંધાયેલા હોય છે અને મૃત્યુ પહેલાં આંચકી આવે છે. ફાંસીની જેમ, અચેતનતા ખૂબ ઝડપી હોય છે, અને મૃત્યુ તદ્દન પીડારહિત હોય છે. ગળા પરના દેખાવ અંગે તેમણે પાના નંબર ૧૫૯ પર જણાવ્યું હતું કે જો આંગળીઓનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય (થ્રોટલિંગ) તો અંગૂઠા અને આંગળીઓના

દબાણના નિશાન સામાન્ય રીતે વાયુ નળીની બંને બાજુએ જોવા મળે છે..... પાના નંબર ૧૬૧ પર, શ્વાસ રંધાવાને કારણે થતા દેખાવ વિશે જણાવાયું હતું કે ચહેરો સોજી ગયેલો અને સાયનોસ્ક હોય છે, અને પેટેચિયા સાથે માર્ક થયેલ હોય છે. આંખો બહાર નીકળેલી અને ખુલ્લી હોય છે. કેટલાક કિસ્સાઓમાં તે બંધ હોઈ શકે છે. કન્જક્ટિવા લોહીના ભરાવાવાળી હોય છે, અને કીકીઓ વિસ્તરેલી હોય છે. હોઠ વાદળી હોય છે. મોં અને નસકોરામાંથી લોહીવાળું ફીણ નીકળે છે, અને ક્યારેક મોં, નાક અને કાનમાંથી શુદ્ધ લોહી નીકળે છે, ખાસ કરીને જો વધુ હિંસાનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હોય. આંતરિક દેખાવ વિશે તેમણે જણાવ્યું હતું કે હાયોઈડ બોનના કોર્નુઆ ફ્રેક્ચર થઈ શકે છે, તેમજ થાઈરોઈડ કાર્ટિલેજના કોર્નુઆ પણ ફ્રેક્ચર થઈ શકે છે પરંતુ સર્વાઈકલ વર્ટેબ્રાનું ફ્રેક્ચર અત્યંત દુર્લભ છે. જો મૃત્યુમાં વિલંબ થયો હોય તો લિવર ક્લાઉડી સ્પેલિંગ અને કોષોનું નેક્રોસિસ દર્શાવી શકે છે. કિડની નેફ્રાઈટિસના ચિહ્નો દર્શાવી શકે છે, અને સેક્શન પર સ્ટ્રેટ ટ્યુબ્યુલસ લોહીના કણોના કાટમાળથી ભરેલા હોઈ શકે છે જે લાલ-ભૂરા નિશાનોનો દેખાવ આપે છે."

૨૮.૮ ડૉ. બર્નાર્ડ નાઈટ દ્વારા એચ. ડબલ્યુ. વી. કોક્સ મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી, પમી આવૃત્તિમાં પ્રકરણ ૧ માં પાના નંબર ૨૦૭ પર જણાવાયું હતું કે:

"ગળું ટૂંપવું એ ફરીથી એક એવો શબ્દ છે જે પોતાની રીતે સચોટ નથી, કારણ કે ગળું ટૂંપવાના અનેક પ્રકારો છે, મુખ્યત્વે મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન અને લિંગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવું. જોકે આ બંને સમાન છે, પરંતુ કેટલાક તફાવતો છે જે પેથોલોજીકલ તારણોમાં પ્રતિબિંબિત થાય છે. ગળું ટૂંપવું એ કોઈ પણ રીતે શ્વાસ રંધાવવા જેવી જ વસ્તુ નથી; હકીકતમાં, વધુ સારું નામ 'ગળા પર દબાણ' હશે, જેનો ઉપયોગ કેટલાક પેથોલોજિસ્ટ્સ દ્વારા વૈકલ્પિક વર્ણન તરીકે કરવામાં આવે છે. મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન અને મૃત્યુ થવા માટે જરૂરી સમયના ગાળા અંગે પાના નંબર ૨૧૩ પર જણાવાયું છે કે મૃત્યુ થવા માટે ગળા પર દબાણ કેટલા સમય સુધી જાળવી રાખવું જોઈએ તે ખૂબ જ બદલાતું હોય છે, શૂન્ય સેકન્ડથી લઈને અનેક મિનિટો સુધી. સમયના ગાળા અંગેના નિવેદનમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે બે મિનિટ કે ત્રણ મિનિટના સમયનું કોઈ જડ નિવેદન કરી શકાય નહીં. તે બહુ ઓછા વ્યવહારુ મૂલ્યનું છે કારણ કે જો કોઈ સાક્ષી હાજર ન હોય, તો આવા સમય નક્કી કરવાની કોઈ રીત હોતી નથી. જો, જોકે, ઉઝરડા અને હેમરેજથી ગળા પરના દબાણના શારીરિક પુરાવા હોય, પરંતુ કોઈ પણ પ્રકારનું કન્જેશન ન હોય, તો તે નિશ્ચિત છે કે આ ક્લાસિક ચિહ્નો દેખાય તે પહેલાં મૃત્યુ પ્રમાણમાં ઝડપથી થયું હતું, જે રિફ્લેક્સ કાર્ડિયાક અરેસ્ટને કારણે હતું. જ્યાં મૃત્યુ કેરોટિડ વાહિનીઓના દબાણથી સેરેબ્રલ એનોક્સિયાને કારણે હોય છે, ત્યાં સામાન્ય રીતે જ્યુગ્યુલર વેનસ

સિસ્ટમના એકસાથે બ્લોકેજને કારણે સાયનોસિસ અને કન્જેશન હોય છે, જોકે સમયના પરિબલોની અજ્ઞાનતા આ નિવેદનને ઓછા વ્યવહારુ મૂલ્યનું બનાવે છે. *Taylor's Medical jurisprudence* માં પાના નંબર ૨૮૨ પર જણાવાયું હતું કે ઈજા અને મૃત્યુ વચ્ચેના સમયના અંતરાલનો અંદાજ કાઢવા માટે પલ્મોનરી એડીમાના પ્રમાણનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. વ્યવહારમાં તે ભાગ્યે જ મૂલ્યવાન હોય છે કારણ કે તે સામાન્ય અનુભવ છે કે જ્યારે કોઈ દર્દી ગૂંગળામણ પછી મૃત્યુ પામે છે ત્યારે વર્ણવેલ ફેરફારો ખૂબ જ ઝડપથી વિકસી શકે છે. પાના નંબર ૨૮૫ પર, હિંસા દ્વારા શ્વાસ રંધાવો, જણાવાયું છે કે જો પૂરતા સમય સુધી શ્વાસમાં દખલ કરવામાં આવે તો અચેતનતા અને મૃત્યુ થશે."

૨૮.૯ મોટીની મેડિકલ જ્યુરિસ્પ્રુડન્સ એન્ડ ટોક્સિકોલોજી, ૨૨મી આવૃત્તિમાં પાના નંબર ૨૭૦ પર, ફાંસી અને ગળું ટૂંપવા વચ્ચેનો તફાવત તુલનાત્મક ટેબલમાં આપવામાં આવ્યો છે:

ફાંસી	ગળું ટૂંપવું
મોટે ભાગે આત્મહત્યા.	મોટે ભાગે માનવવધ.
ચહેરો સામાન્ય રીતે નિસ્તેજ અને પેટેચિયા દુર્લભ.	ચહેરો લોહીના ભરાવાવાળો, ફિસ્કો અને પેટેચિયા સાથે ચિહ્નિત.
લાળ – મોંમાંથી હડપચી અને છાતી પર ટપકતી.	લાળ – આવી કોઈ લાળ ટપકતી નથી.

ગળું – તાજા શરીરમાં ખેંચાયેલું અને લાંબુ થયેલું.	ગળું – એવું નથી.
શ્વાસ રુંધાવવાના બાહ્ય ચિહ્નો, સામાન્ય રીતે સારી રીતે માર્ક થયેલ હોતા નથી.	શ્વાસ રુંધાવવાના બાહ્ય ચિહ્નો, ખૂબ જ સારી રીતે માર્ક થયેલ (જો વેસોવેગલ અને કેરોટિડ સાઈનસ અસરને કારણે મૃત્યુ થયું હોય તો ન્યૂનતમ).
નાક, મોં અને કાનમાંથી રક્તસ્ત્રાવ ખૂબ જ દુર્લભ.	નાક, મોં અને કાનમાંથી રક્તસ્ત્રાવ મળી શકે છે.
લિગેચર માર્ક – ત્રાંસું, અસતત ગળામાં ઉપરના ભાગમાં હડપચી અને લેરીન્ક્સ વચ્ચે સ્થિત હોય છે, ગ્રુવ અથવા ફ્રોનો બેઝ સખત, પીળો અને પારચમેન્ટ જેવો હોય છે. લિગેચર માર્કની કિનારીઓની આસપાસ ઘસરકા અને ઇકાઈમોસિસ, દુર્લભ.	લિગેચર માર્ક આડું અથવા ટ્રાન્સવર્સ સતત, ગળાની આસપાસ, ગળામાં નીચેના ભાગમાં થાઈરોઈડની નીચે, ગ્રુવ અથવા ફ્રોનો બેઝ નરમ અને લાલ હોય છે. લિગેચર માર્કની કિનારીઓની આસપાસ ઘસરકા અને ઇકાઈમોસિસ, સામાન્ય.
નિશાન હેઠળની સબક્યુટેનિયસ પેશીઓ – સફેદ, સખત અને ચળકતી.	નિશાન હેઠળની સબક્યુટેનિયસ પેશીઓ – ઇકાઈમોઝડ.
ગળાના સ્નાયુઓને ઈજા – દુર્લભ.	ગળાના સ્નાયુઓને ઈજા – સામાન્ય.
કેરોટિડ ધમનીઓ, લાંબા ડ્રોપના હિંસક કિસ્સાઓમાં આંતરિક કોટ્સ ફાટી જાય છે.	કેરોટિડ ધમનીઓ, આંતરિક કોટ્સ સામાન્ય રીતે ફાટી જાય છે.
લેરીન્ક્સ અને ટ્રેકિયાનું ફેક્ચર – ખૂબ જ દુર્લભ અને તે પણ જ્યુડિશિયલ ફ્રાંસીમાં.	લેરીન્ક્સ અને ટ્રેકિયાનું ફેક્ચર – ઘણીવાર જોવા મળે છે તેમજ હાયોઈડ બોન પણ.
સર્વાઈકલ વર્ટેબ્રાનું ફેક્ચર – ડિસલોકેશન – જ્યુડિશિયલ ફ્રાંસીમાં સામાન્ય.	સર્વાઈકલ વર્ટેબ્રાનું ફેક્ચર ડિસલોકેશન – દુર્લભ.

ચહેરા, ગળા અને શરીરના અન્ય ભાગો પર ઉઝરડા, ઘસરકા અને મૂઢ માર – સામાન્ય રીતે હાજર હોતા નથી.	ચહેરા, ગળા અને શરીરના અન્ય ભાગો પર ઉઝરડા, ઘસરકા, આંગળીના નખના નિશાન અને મૂઢ માર – સામાન્ય રીતે હાજર હોય છે.
જાતીય હુમલાનો કોઈ પુરાવો નથી.	ક્યારેક જાતીય હુમલાનો પુરાવો.
ફેફસાની સપાટી પર એમ્ફિસેમેટસ બુલી – હાજર હોતા નથી.	ફેફસાની સપાટી પર એમ્ફિસેમેટસ બુલી – હાજર હોઈ શકે છે.

૨૯. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ડૉ. ભીખુભાઈ રામાભાઈ અકેડીવાલાના પુરાવા, આંક ૧૩ પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ આંક ૧૪ ના કોલમ નંબર ૧૭ માં જણાવ્યા મુજબ નીચેની બાહ્ય ઈજાઓ જાહેર કરે છે.

૧. લિગેચર માર્ક ટ્રાન્સવર્સ છે, જે ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરતું નથી અને થાઈરોઈડ કાર્ટિલેજ પર મિડ લાઈનને ક્રોસ કરે છે. લિગેચર માર્કનો બેઝ નરમ અને લાલ રંગનો છે જે ગળાના જમણા લેટરલ પાસાથી મિડલાઈનથી ૭ સે.મી. દૂર શરૂ થાય છે, થાઈરોઈડ કાર્ટિલેજ પર મિડલાઈન પર આવે છે અને ગળાના ડાબા લેટરલ પાસા સુધી અને સહેજ ઉપર તરફ સાઈઝ ૧૪ x ૧ સે.મી. અને ઊંડું નિશાન નથી.

૨. જમણી બાજુએ લેટરલી ગળા પર ૩ x ૨ x ૧/૨ સે.મી.નો ફેલાયેલો સોજો.

૩. ડાબા સબ મેડિયુલર વિસ્તાર પર ઘસરકો, વાદળી-લાલ રંગનો અંડાકાર આકાર અને કદ ૧ ૧/૨ x ૧ સે.મી.

જ. થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજનું ફેકચર.

પ. ખોપરીના હાડકાંની કોઈ ઈજા નથી, પરંતુ થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજના બંને સુપિરિયર હોર્ન્સનું ફેકચર.

૩૦. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ વધુમાં નીચે મુજબ જાહેર કરે છે:—

i. મગજ કદમાં સામાન્ય, મગજ અને મેનિન્જીસ લોહીના ભરાવાવાળા છે અને પેટેકિયલ હેમરેજિસ હાજર છે.

ii. પાંસળીનું કોઈ ફેકચર નથી.

iii. લેરીન્ક્સ, ટ્રેકિયા અને બ્રોન્કી લોહીના ભરાવાવાળા છે અને ફીણવાળું લોહીના ડાઘવાળું મ્યુક્સ ધરાવે છે.

iv. બંને ફેક્સાં લોહીના ભરાવાવાળા અને મોટા સબ પ્લ્યુરલ હેમરેજિસ હાજર છે.

v. હૃદયની જમણી બાજુ લોહીના ભરાવાવાળી ઘેરા લોહીથી ભરેલી છે અને હૃદયની અંદરની બાજુ ખાલી છે.

vi. મૃત્યુનું કારણ ગળું ટૂંપવાને કારણે શ્વાસ રુંધાવાથી છે.

૩૧. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ડૉ. ભીખુભાઈ રામાભાઈ અકેડીવાલાની ઉલટ તપાસ નીચે મુજબની વિગતો જાહેર કરે છે:—

i. ગળું ટૂંપવું વાયુ માર્ગના બ્લોકેજને સૂચવે છે.

ii. ગળું ટૂંપવું અને ફાંસી બંને કિસ્સાઓમાં વાયુ માર્ગ બ્લોક થઈ જાય છે.

iii. ફાંસીના કિસ્સામાં લિગેચર માર્ક ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરેલું જોવા મળતું નથી જ્યારે લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં લિગેચર ગળાને સંપૂર્ણપણે ઘેરી લેવાની શક્યતા હોય છે.

iv. ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં લિગેચર માર્ક સામાન્ય રીતે થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજની નીચે હોય છે જ્યારે આ કેસમાં લિગેચર માર્ક થાઇરોઇડ કાર્ટિલેજની ઉપર હતો.

v. ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં લિગેચર માર્કની ધાર પર ઘસરકા અને પેટેકિયલ માર્ક્સ જોવા મળે છે, જ્યારે આ કેસમાં આવા પેટેકિયલ માર્ક્સ લિગેચર માર્કની ધાર પર નહોતા.

vi. ફાંસીના કિસ્સામાં ગળાના સ્નાયુઓ પર મૂઠ માર જોવા મળતા નથી જ્યારે તે ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં વધુ સામાન્ય છે જે હાલના કેસમાં જોવા મળ્યા નથી.

vii. લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં માર્કની નીચેની સબક્યુટેનિયસ પેશીઓ ઇકાઈમોઝ થાય છે જે પ્રસ્તુત કેસમાં જોવા મળ્યું નથી.

viii. હાયોઈડ બોન અંગે, ફાંસીમાં ફેક્ચર થઈ શકે છે જ્યારે ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં આવું ફેક્ચર ખૂબ જ દુર્લભ છે. સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું કે આખા પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં હાયોઈડ બોનની સ્થિતિ વિશે કોઈ સંદર્ભ નથી.

ix. લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવામાં સામાન્ય રીતે લેરીન્ક્સ અને ટ્રેકિયાનું ફેક્ચર હોય છે, જ્યારે ફાંસીમાં તે દુર્લભ છે.

x. સામાન્ય રીતે ફાંસીના કિસ્સામાં ફેક્સાંની સપાટી પર એમ્ફિસેમેટસ બુલી હાજર હોતા નથી, જ્યારે લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં આ લક્ષણ ફેક્સાંની સપાટી પર ખૂબ જ સામાન્ય છે અને આ કેસમાં પોસ્ટમોર્ટમ સમયે તે જોવા મળ્યું નહોતું.

xi. ફાંસીના કેસમાં, લાળ ટપકવી વારંવાર જોવા મળે છે પરંતુ લિગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાના કિસ્સામાં તે જોવા મળતી નથી. સાક્ષીએ સ્વીકાર્યું છે કે તેમણે પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં લાળ વિશે કોઈ ઉલ્લેખ કર્યો નથી. જોકે, તેમણે ઈનકવેસ્ટ રિપોર્ટમાં મોંમાંથી લાળ ટપકવા વિશે નોંધ્યું હતું.

xii. જોકે પોસ્ટમોર્ટમ નાક, મોં અને કાનમાંથી રક્તસ્ત્રાવનો ઉલ્લેખ કરે છે, તેમ છતાં ઈનકવેસ્ટ રિપોર્ટ આ પાસાઓ પર સંપૂર્ણપણે મૌન છે.

xiii. પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટમાં કેરોટિડ ધમનીઓની સ્થિતિ નોંધવામાં આવી નથી. તેવી જ રીતે, કપડાં પર પેશાબના કોઈ નિશાન મળ્યા નથી.

૩૨. ઈનકવેસ્ટ રિપોર્ટ આંક ૨૪ માં નોંધવામાં આવ્યું છે કે મૃતકની બંને આંખો અને મોં બંધ હતા અને ડાબા નસકોરામાંથી સફેદ ફીણ નીકળતું હતું અને એમ પણ જણાવાયું છે કે મૃતકનું મૃત્યુ ફાંસીને કારણે થયેલી ઈજાઓને કારણે થયું હતું.

૩૩. રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા ફાંસી દ્વારા આત્મહત્યાની શક્યતાને નિર્ણાયક રીતે નકારતા નથી. એવું જણાય છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧, ડૉ. અકેડીવાલાએ પોતાનો નિષ્ણાત અભિપ્રાય આપતી વખતે એ હકીકત પર વધુ ભાર મૂક્યો છે કે મોં, નાક અને કાનમાંથી રક્તસ્ત્રાવ થયો હતો અને કપાળ પર પેટેકિયલ હેમરેજિસ જોવા મળ્યા હતા. કારણ કે થાઈરોઈડ કાર્ટિલેજનું ફેક્ચર હાજર હતું, તેથી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ એ અભિપ્રાય આપ્યો છે કે આ માનવવધ હિંસા એટલે કે ગળું ટૂંપીને થયેલા મૃત્યુનો કેસ છે, પરંતુ તે જ સમયે, ગળું ટૂંપવાના મોટાભાગના લક્ષણો જોવા મળ્યા નહોતા, જેમ કે લેરીન્ક્સ અને ટ્રેકિયાનું ફેક્ચર. હાયોઈડ બોન પણ ફેક્ચર થયું નહોતું. સર્વાઈકલ વર્ટેબ્રાનું ફેક્ચર અથવા ડિસલોકેશન ગેરહાજર હતું. જોકે સંભવનાઓના આધારે તબીબી

પુરાવા ફાંસી કરતા ગળું ટૂંપવા તરફ વધુ નિર્દેશ કરી શકે છે, તેમ છતાં જ્યાં સુધી કોર્ટ ડૉક્ટરના તબીબી રિપોર્ટ પરથી ચોક્કસપણે એવા નિષ્કર્ષ પર ન આવી શકે કે આ માત્ર માનવવધ દ્વારા થયેલ મૃત્યુનો કેસ છે અને આત્મહત્યાનો નથી, ત્યાં સુધી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ જેવા નિષ્ણાત સાક્ષી દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા આવા અભિપ્રાય પર ભરોસો રાખીને આરોપીને દોષિત ઠેરવવો તે ખૂબ જ અસુરક્ષિત ગણાશે. ટ્રાયલ કોર્ટે ખૂબ જ લાંબો ચુકાદો આપવા માટે મહેનત કરી છે, પરંતુ તે પ્રક્રિયામાં, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ના સમગ્ર પુરાવાને અંતિમ સત્ય તરીકે સ્વીકારી લીધો છે. નિષ્ણાત એ હકીકતનો સાક્ષી નથી અને તેનો પુરાવો ખરેખર સલાહકારી પ્રકારનો છે. નિષ્ણાત સાક્ષીની ફરજ ન્યાયાધીશને નિષ્કર્ષની સચોટતા ચકાસવા માટે જરૂરી વૈજ્ઞાનિક માપદંડો પૂરા પાડવાની છે જેથી ન્યાયાધીશ કેસના પુરાવા દ્વારા સાબિત થયેલી હકીકતો પર તે માપદંડો લાગુ કરીને પોતાનો સ્વતંત્ર નિર્ણય લઈ શકે.

૩૪. રમેશ ચંદ્ર અગ્રવાલ વિરુદ્ધ રીજન્સી હોસ્પિટલ લિમિટેડના કેસમાં, જે એ.આઈ.આર. ૨૦૧૦ એસ.સી. ૮૦૬ માં નોંધાયેલ છે, સુપ્રીમ કોર્ટે નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

"૧૧) નિષ્ણાત અભિપ્રાય:

પુરાવાનો કાયદો એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે બનાવવામાં આવ્યો છે કે કોર્ટ માત્ર તે જ પુરાવાઓ પર વિચાર કરે જે તેને વિશ્વસનીય નિષ્કર્ષ પર

પહોંચવા માટે સક્ષમ બનાવશે. નિષ્ણાત પુરાવા સ્વીકાર્ય હોવા માટેની પ્રથમ અને સૌથી મહત્વની જરૂરિયાત એ છે કે નિષ્ણાત પુરાવા સાંભળવા જરૂરી છે. કસોટી એ છે કે બાબત સામાન્ય વ્યક્તિના જ્ઞાન અને અનુભવની બહારની છે. આમ, જ્યાં કોઈ તબીબી મુદ્દો ઉકેલવાનો હોય ત્યાં નિષ્ણાત અભિપ્રાય સાંભળવાની જરૂર છે. સંકળાયેલ વૈજ્ઞાનિક પ્રશ્ન કોર્ટના જ્ઞાનમાં નથી તેમ માની લેવામાં આવે છે. આમ તેવા કિસ્સાઓ કે જ્યાં સંકળાયેલ વિજ્ઞાન અત્યંત વિશિષ્ટ અને કદાચ રહસ્યમય પણ હોય, ત્યાં નિષ્ણાતની કેન્દ્રીય ભૂમિકા વિવાદિત હોઈ શકે નહીં. નિષ્ણાત પુરાવાની સ્વીકાર્યતા માટેની અન્ય આવશ્યકતાઓ આ છે:

i) કે નિષ્ણાત કુશળતાના માન્ય ક્ષેત્રમાં હોવો જોઈએ

ii) કે પુરાવા વિશ્વસનીય સિદ્ધાંતો પર આધારિત હોવા જોઈએ,

અને

iii) કે નિષ્ણાત તે વિષયમાં લાયક હોવો જોઈએ.

[ભૂલો, દવા અને કાયદો, એલન મેરી અને એલેક્ઝાન્ડર મેકકોલ સ્મિથ, ૨૦૦૧ આવૃત્તિ, કેમ્બ્રિજ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, પાના નંબર ૧૭૮ જુઓ]

૧૨) ભારતીય પુરાવા એક્ટની કલમ ૪૫ નિષ્ણાત પુરાવા વિશે વાત કરે છે. તે નીચે મુજબ વંચાય છે:

"જપ. નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયો – જ્યારે કોર્ટે વિદેશી કાયદાના મુદ્દા પર, અથવા વિજ્ઞાન, અથવા કલા પર, અથવા હસ્તાક્ષરની ઓળખ અથવા અંગૂઠાની છાપ વિશે અભિપ્રાય બાંધવો હોય, ત્યારે તેવા વિદેશી કાયદા, વિજ્ઞાન અથવા કલામાં અથવા હસ્તાક્ષરની ઓળખ અથવા અંગૂઠાની છાપના પ્રશ્નોમાં વિશેષ કુશળ વ્યક્તિઓના અભિપ્રાયો સંબંધિત હકીકતો છે. આવી વ્યક્તિને નિષ્ણાત કહેવાય છે. ઉદાહરણો

(એ) પ્રશ્ન એ છે કે, શું એ નું મૃત્યુ ઝેરથી થયું હતું. જે ઝેરથી એ નું મૃત્યુ થયું હોવાનું માનવામાં આવે છે તેના દ્વારા પેદા થતા લક્ષણો વિશે નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયો સંબંધિત છે.

(બી) પ્રશ્ન એ છે કે શું એ, કોઈ ચોક્કસ કૃત્ય કરતી વખતે, માનસિક અસ્વસ્થતાને કારણે, કૃત્યનું સ્વરૂપ જાણવા માટે અસમર્થ હતો, અથવા તે જે કરી રહ્યો હતો તે ખોટું અથવા કાયદાની વિરુદ્ધ હતું.

નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયો તે પ્રશ્ન પર કે શું એ દ્વારા પ્રદર્શિત લક્ષણો સામાન્ય રીતે માનસિક અસ્વસ્થતા દર્શાવે છે, અને શું આવી માનસિક અસ્વસ્થતા સામાન્ય રીતે વ્યક્તિઓને તેઓ જે કૃત્યો કરે છે તેનું સ્વરૂપ જાણવા માટે અથવા તેઓ જે કરે છે તે ખોટું અથવા કાયદાની વિરુદ્ધ છે તે જાણવા માટે અસમર્થ બનાવે છે, તે સંબંધિત છે.

(સી) પ્રશ્ન એ છે કે, શું કોઈ ચોક્કસ દસ્તાવેજ "એ" દ્વારા લખવામાં આવ્યો હતો. બીજો દસ્તાવેજ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે જે એ દ્વારા લખવામાં આવ્યો હોવાનું સાબિત અથવા સ્વીકારવામાં આવ્યું છે.

તે પ્રશ્ન પર નિષ્ણાતોનો અભિપ્રાય કે શું બે દસ્તાવેજો એક જ વ્યક્તિ દ્વારા લખવામાં આવ્યા હતા કે અલગ વ્યક્તિઓ દ્વારા, તે સંબંધિત છે."

૧૩) જોગવાઈનું મહત્વ હિમાચલ પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ જય લાલ અને અન્ય, [(૧૯૯૯) ૭ એસ.સી.સી. ૨૮૦] ના કેસમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે, પુરાવા એક્ટની કલમ ૪૫ જે નિષ્ણાતોના અભિપ્રાયને સ્વીકાર્ય બનાવે છે તે ઠરાવે છે કે, જ્યારે કોર્ટે વિદેશી કાયદાના મુદ્દા પર, અથવા વિજ્ઞાન, અથવા કલા પર, અથવા હસ્તાક્ષરની ઓળખ અથવા અંગૂઠાની છાપ વિશે અભિપ્રાય બાંધવો હોય, ત્યારે તેવા વિદેશી કાયદા, વિજ્ઞાન અથવા કલામાં અથવા હસ્તાક્ષરની ઓળખ અથવા અંગૂઠાની છાપના પ્રશ્નોમાં વિશેષ કુશળ વ્યક્તિઓના અભિપ્રાયો સંબંધિત હકીકતો છે. તેથી, સાક્ષીના પુરાવાને નિષ્ણાત તરીકે લાવવા માટે તે બતાવવું પડશે કે તેણે તે વિષયનો વિશેષ અભ્યાસ કર્યો છે અથવા તેમાં વિશેષ અનુભવ મેળવ્યો છે અથવા બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો તે કુશળ છે અને તેને વિષયનું પૂરતું જ્ઞાન છે.

૧૪) જજ કે જ્યુરી તરીકે કાર્ય કરવું તે નિષ્ણાતનું કાર્યક્ષેત્ર નથી. તિતલી વિરુદ્ધ જોન્સ (એ.આઈ.આર. ૧૯૩૪ અલ્હાબાદ ૨૩૭) માં જણાવાયું છે કે નિષ્ણાતનું વાસ્તવિક કાર્ય કોર્ટ સમક્ષ તમામ સામગ્રી, કારણો સાથે મૂકવાનું છે જે તેને નિષ્કર્ષ પર આવવા માટે પ્રેરે છે, જેથી કોર્ટ, નિષ્ણાત ન હોવા છતાં, તે સામગ્રીના પોતાના અવલોકન દ્વારા પોતાનો નિર્ણય બાંધી શકે.

૧૫) નિષ્ણાત એ હકીકતનો સાક્ષી નથી અને તેનો પુરાવો ખરેખર સલાહકારી પ્રકારનો છે. નિષ્ણાત સાક્ષીની ફરજ ન્યાયાધીશને નિષ્કર્ષની સચોટતા ચકાસવા માટે જરૂરી વૈજ્ઞાનિક માપદંડો પૂરા પાડવાની છે જેથી ન્યાયાધીશ કેસના પુરાવા દ્વારા સાબિત થયેલી હકીકતો પર તે માપદંડો લાગુ કરીને પોતાનો સ્વતંત્ર નિર્ણય લઈ શકે. વૈજ્ઞાનિક અભિપ્રાય પુરાવા, જો સમજી શકાય તેવા, ખાતરીપૂર્વક અને પરીક્ષિત હોય, તો તે કેસના અન્ય પુરાવાઓ સાથે ધ્યાનમાં લેવા માટેનું એક પરિબળ અને ઘણીવાર એક મહત્વનું પરિબળ બની જાય છે. આવા સાક્ષીની વિશ્વસનીયતા તેના નિષ્કર્ષના સમર્થનમાં જણાવેલા કારણો અને આપવામાં આવેલા ડેટા અને સામગ્રી પર આધારિત છે જે તેના નિષ્કર્ષનો આધાર બનાવે છે. (મલય કુમાર ગાંગુલી વિરુદ્ધ ડૉ. સુકુમાર મુખર્જી અને અન્ય જુઓ) [ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૧૯૧-૧૧૯૪/૨૦૦૫ સાથે સિવિલ અપીલ નંબર ૧૭૨૭/૨૦૦૭, તારીખ ૦૭.૦૮.૨૦૦૮ ના રોજ નક્કી થયેલ].

૧૬) મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય વિરુદ્ધ દામુ ઉર્ફે ગોપીનાથ શિંદે અને અન્ય, [એ.આઈ.આર. ૨૦૦૦ એસ.સી. ૧૬૯૧ પાના નંબર ૧૭૦૦ પર], માં એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે નિષ્ણાતની કોર્ટમાં સાક્ષી તરીકે તપાસ કર્યા વગર માત્ર અભિપ્રાય પર કોઈ ભરોસો રાખી શકાય નહીં. આ સંબંધમાં, સ્ટેટ (દિલ્હી એડમિનિસ્ટ્રેશન) વિરુદ્ધ પાલી રામ, [એ.આઈ.આર. ૧૯૭૯ એસ.સી. ૧૪] માં અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે "આજે કોઈ પણ નિષ્ણાત એવો દાવો નહીં કરે કે તે સંપૂર્ણપણે ખાતરીપૂર્વક કહી શકે કે તેનો અભિપ્રાય સાચો હતો, નિષ્ણાત મોટાભાગે તેની સમક્ષ મુકવામાં આવેલી સામગ્રી અને તેને પૂછવામાં આવેલા પ્રશ્નના પ્રકાર પર આધાર રાખે છે."

૧૭) "નિષ્ણાતના અભિપ્રાયની સુસંગતતા" લેખમાં એવો અભિપ્રાય આપવામાં આવ્યો છે કે નિષ્ણાત અભિપ્રાયનું મૂલ્ય તે હકીકતો પર આધારિત છે જેના પર તે આધારિત છે અને વિશ્વસનીય અભિપ્રાય બાંધવા માટેની તેની ક્ષમતા પર. નિષ્ણાતના અભિપ્રાયનું પુરાવાકીય મૂલ્ય તે હકીકતો પર આધારિત છે જેના પર તે આધારિત છે અને તે પ્રક્રિયાની માન્યતા પર પણ છે જેના દ્વારા નિષ્કર્ષ પર પહોંચવામાં આવે છે. આમ પ્રસ્તાવિત વિચારનો મુખ્ય અર્થ એ છે કે અભિપ્રાયનું મહત્વ નિષ્ણાતની વિશ્વસનીયતા અને અભિપ્રાયને સમર્થન આપતી સંબંધિત હકીકતોના આધારે નક્કી કરવામાં આવે છે જેથી તેની સચોટતાને કોસ ચેક કરી

શકાય. તેથી, ડેટા પર ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે જેના આધારે અભિપ્રાય બાંધવામાં આવ્યો છે. નીચેના નિષ્કર્ષ પરથી પણ તે સ્પષ્ટ છે: "ડેટા અથવા આધારનો ઉલ્લેખ કર્યા વગર માત્ર દાવો કરવો તે પુરાવો નથી, ભલે તે નિષ્ણાત તરફથી આવે. જ્યાં નિષ્ણાતો તેમના અભિપ્રાયના સમર્થનમાં કોઈ વાસ્તવિક ડેટા આપતા નથી, ત્યાં પુરાવા સ્વીકાર્ય હોવા છતાં, સાચું મૂલ્ય નક્કી કરવામાં કોઈ સહાય પૂરી પાડતા ન હોવાથી તેને વિચારણામાંથી બાકાત રાખી શકાય છે."

૩૫. આમ, સુપ્રીમ કોર્ટના ઉપરોક્ત નિર્ણય પરથી કહી શકાય કે કોર્ટ સમક્ષ નિષ્ણાત સાક્ષી તરીકે જુબાની આપનાર ડૉક્ટર હકીકતનો સાક્ષી નથી, અને તેનો પુરાવો વધુ સલાહના સ્વરૂપમાં હશે. નિષ્ણાત સાક્ષી તરીકે ડૉક્ટરની ભૂમિકા કોર્ટને નિષ્કર્ષની સચોટતા ચકાસવા માટે જરૂરી અભિપ્રાય પૂરો પાડવાની છે જેથી કોર્ટ કેસના પુરાવા દ્વારા સાબિત થયેલી હકીકતો પર તેવા માપદંડો લાગુ કરીને પોતાનો સ્વતંત્ર નિર્ણય લઈ શકે. નિષ્ણાત અભિપ્રાય હંમેશા ખૂબ જ સાવચેતી સાથે સ્વીકારવો જોઈએ. પર્યાપ્ત સમર્થન વગર માત્ર નિષ્ણાત અભિપ્રાયના આધારે દોષિત ઠેરવવું અસુરક્ષિત છે. નિષ્ણાત પુરાવા નિર્ણાયક હોઈ શકતા નથી કારણ કે તે આખરે અભિપ્રાયનો પુરાવો છે. નિષ્ણાત પુરાવા અભિપ્રાયના પુરાવા હોવાથી, આવા પુરાવા પર કાર્ય કરતા પહેલા, તે વિચારવું યોગ્ય છે કે તેને પ્રત્યક્ષ પુરાવા અથવા સંજોગોના પુરાવા દ્વારા સમર્થન

મળે છે કે નહીં. તે જરૂરી છે કે અભિપ્રાય માટેના કારણોની કાળજીપૂર્વક તપાસ અને ચકાસણી થવી જોઈએ.

૩૬. નિષ્ણાત સાક્ષી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૧ ની ઉલટ તપાસ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે મેડિકલ ઓફિસર દ્વારા વર્ણવ્યા મુજબ લિંગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાના પુરાવા નીતુ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ ના મૌખિક પુરાવાઓથી સમર્થિત નથી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુએ જુબાની આપી છે કે આરોપી વ્યક્તિઓ મૃતકને તેમના હાથથી મારી રહ્યા હતા. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ અને તેના પતિ એટલે કે આરોપી નંબર ૧ ના ભાઈએ મૃતકને બચાવવા માટે હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો અને તે તબક્કે, મૃતક રૂમમાં દોડી ગઈ હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુના જણાવ્યા મુજબ, આરોપી નંબર ૧ એ રૂમમાં શાલુનો પીછો કર્યો અને અંદરથી રૂમ બંધ કરી દીધો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ અને તેના પતિએ દરવાજો ધક્કો મારીને ખોલવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો. દરવાજો તોડીને ખોલતા, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ એ જોયું કે જ્યારે મૃતક જમીન પર પડી હતી ત્યારે આરોપી નંબર ૧ મૃતકની છાતી પર બેઠો હતો અને તેનું ગળું દબાવી રહ્યો હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ એ એમ પણ જુબાની આપી છે કે તેણે આરોપીને તેની બહેનથી અલગ કર્યો અને તેની બહેન, એટલે કે મૃતક, બે કે ત્રણ હેડકી આવ્યા પછી શાંત થઈ ગઈ.

૩૭. નીતુ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ નું મૌખિક વર્ણન લિંગેચર દ્વારા ગળું ટૂંપવાની શક્યતાને સ્પષ્ટપણે નકારી કાઢે છે. જે રીતે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર

૩ એ ઘટના વિશે વર્ણન કર્યું છે તે મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન અથવા શ્રોટલિંગ જાહેર કરે છે. રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવા મેન્યુઅલ સ્ટ્રેન્જ્યુલેશન અથવા શ્રોટલિંગની થિયરીને સમર્થન આપતા નથી.

૩૮. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ, મૃતકની બહેન એ એકમાત્ર સાક્ષી છે જેની ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી છે જેથી આરોપી નંબર ૧ દ્વારા મૃતકનું ગળું દબાવવાની અને તે રીતે હત્યાનો ગુનો કરવાની થિયરીને સાબિત કરી શકાય. ઘટનાનો પ્રથમ ભાગ, જે તેણે જાહેર કર્યો છે, તે તારીખ ૦૪/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ બપોરે આશરે ૨ વાગ્યે બન્યો હતો જ્યારે શાકભાજી બનાવવાના મુદ્દે આરોપી નંબર ૧ અને મૃતક વચ્ચે ઝઘડો થયો હતો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ દ્વારા ઉલ્લેખિત બીજી ઘટના સાંજે ૬ વાગ્યા પછી બની હતી જ્યારે સાસરીયા એટલે કે આરોપી નંબર ૨ અને ૩ તેમના પુત્ર આરોપી નંબર ૧ ના નિવાસસ્થાને આવ્યા હતા. આરોપી નંબર ૧ રૂમમાં સૂતો હતો અને તે સમયે અન્ય બે સહ-આરોપીઓ મૃતકને ગાળો આપી રહ્યા હતા. આરોપી નંબર ૧ બહાર આવ્યો અને મૃતકને માર મારવામાં તેના માતા-પિતા સાથે જોડાયો હોવાનું કહેવાય છે. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુના જણાવ્યા મુજબ, તેણે પોતે અને તેના પતિ બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ એ શાલુને બચાવવા માટે હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો, પરંતુ ત્યારબાદ, શાલુ રૂમમાં દોડી ગઈ અને તેની પાછળ તેનો પતિ એટલે કે આરોપી નંબર ૧ ગયો અને દરવાજો અંદરથી બંધ કરી દીધો. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ ના જણાવ્યા મુજબ, તેણે પોતે

અને તેના પતિ બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ એ દરવાજો ધક્કો મારીને ખોલ્યો અને તે સમયે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ એ જોયું કે આરોપી નંબર ૧ મૃતકની છાતી પર બેઠો હતો અને તેનું ગળું દબાવી રહ્યો હતો. તેના જણાવ્યા મુજબ, તે શાલુને આરોપી નંબર ૧ ની પકડમાંથી છોડાવવામાં સક્ષમ હતી, પરંતુ તે સમય સુધીમાં શાલુ શાંત થઈ ગઈ હતી અને બે થી ત્રણ હેડકી લીધા પછી છેલ્લા શ્વાસ લીધા હતા. આમ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ ના જણાવ્યા મુજબ, ઘટનાનો બીજો ભાગ સાંજે આશરે ૬ વાગ્યે બન્યો હતો.

૩૯. અમને એક કરતા વધુ કારણોસર આરોપી નંબર ૧ ને આભારી ઓવર્ટ એક્ટ અંગે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુના વર્ઝન પર વિશ્વાસ કરવો અત્યંત મુશ્કેલ લાગે છે. પ્રથમ, ફરિયાદપક્ષ દ્વારા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ ના પુરાવા દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલી માનવવધની થિયરી રેકૉર્ડ પરના તબીબી પુરાવાઓ દ્વારા સંપૂર્ણપણે સમર્થિત નથી. બીજું, મૃતકના પિતા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ દ્વારા એફ.આઈ.આર. નોંધાવવામાં થયેલ વિલંબ આખા કેસની પૃષ્ઠભૂમિમાં ઘણું મહત્વ ધરાવે છે. જો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ, ઘટનાની સાચી નજરે જોનાર સાક્ષી હોય અને જો તેણે ખરેખર આરોપી નંબર ૧ ને તેની બહેન, મૃતકની છાતી પર બેઠેલો અને તેનું ગળું દબાવતો જોયો હોય, તો પછી ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨, મૃતકના પિતા, તેમના વતન રાજ્ય રાજસ્થાનથી ડીસા પહોંચ્યા પછી તરત જ ફરિયાદ નોંધાવવા માટે આટલા અનિચ્છુક કેમ હતા. ફરિયાદ આંક ૧૭ બીજા દિવસે સાંજે આશરે ૭.૩૦ વાગ્યે

નોંધવામાં આવી હતી. જો ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ, ઘટનાની નજરે જોનાર સાક્ષી હોવાનો દાવો કરે છે, તો તે સ્વાભાવિક છે કે તેણે ઘટના વિશે પહેલા ટેલિફોન પર તેના ભાઈ, પુરુષોત્તમ આચાર્ય ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૪ ને અને ત્યારબાદ, ઓછામાં ઓછું વિગતવાર તેના પોતાના પિતા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ ને તારીખ ૦૫/૦૬/૨૦૦૬ ના રોજ વહેલી સવારે ૫ વાગ્યે ડીસા આવ્યા પછી જણાવ્યું જ હશે. મૃતકના પિતા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ માટે ડેપ્યુટી સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ ઓફ પોલીસ સમક્ષ આંક ૧૮ થી એવું નિવેદન આપવાનું શું કારણ હતું કે તેઓ પોસ્ટમોર્ટમ રિપોર્ટ મળ્યા પછી જ ફરિયાદ નોંધાવશે કારણ કે તેમને તેમની પુત્રીના મૃત્યુના સ્વરૂપ અંગે શંકા હતી. નિવેદન આંક ૧૮ માં ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ દ્વારા એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે તેઓ તેમના અન્ય સંબંધીઓ સાથે યોગ્ય વિચારવિમર્શ કર્યા પછી જ ફરિયાદ નોંધાવશે. અમને સમજાતું નથી કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુએ તરત જ ફરિયાદ કેમ ન નોંધાવી. ભલે ગમે તે હોય, પરંતુ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨, મૃતકના પિતાએ ફરિયાદ નોંધાવવા માટે આટલી લાંબી રાહ કેમ જોઈ તેનું કોઈ સંતોષકારક સ્પષ્ટીકરણ નથી. એકમાત્ર કારણ જે આપણે માની શકીએ તે એ છે કે મૃતકના પિતા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ સારી રીતે જાણતા હતા કે તેમની પુત્રી શાલુએ ફાંસી ખાઈને આત્મહત્યા કરી હતી અને તેથી, તેઓ માનવવધ દ્વારા થયેલા મૃત્યુ અંગે ખોટી ફરિયાદ નોંધાવવી કે નહીં તે બાબતે મૂંઝવણમાં હશે. અંતે, એવું જણાય છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર

૨, મૃતકના પિતા તરીકે, અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ, મૃતકની બહેન તરીકે કદાચ મૃતકના અચાનક દુઃખદ મૃત્યુથી પોતાને દિલાસો આપી શક્યા નહીં હોય અને અંતે માનવવધ દ્વારા થયેલા મૃત્યુની ફરિયાદ નોંધાવી.

૪૦. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુના પુરાવાની સામે, બચાવ સાક્ષીઓના પુરાવા છે અને બચાવ સાક્ષીઓનું વર્જન ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુના વર્જન કરતા ઘણું વધારે સંભવિત જણાય છે.

૪૧. આ તબક્કે, અમે આરોપી નંબર ૧ દ્વારા મૃતકના પતિ તરીકે પોતે નોંધાવેલ અકસ્માત મોતનો રિપોર્ટ, આંક ૪૩ જોવો જરૂરી માનીએ છીએ. આંક ૪૩ નીચે મુજબ વંચાય છે:—

"મારું નામ રાકેશકુમાર દામોદરભાઈ, જાતે આચાર્ય, ઉંમર ૨૪, વ્યવસાય ખાનગી નોકરી, મૂળ રહેવાસી બાડમેર, ધાણી બજાર, રાજસ્થાન અને હાલ રહેવાસી ધુળિયાકોટ, ઈન્દિરા કોલોની, ત્રણ હનુમાન રોડ, ડીસા, તાલુકા ડીસા, ટેલિફોન નંબર ૨૨૮૮૪૪, મોબાઈલ નંબર ૯૪૨૭૪૮૭૯૩૭.

૩૫૩ હાજર થઈને, હું મારી ફરિયાદની હકીકતો નીચે મુજબ જાહેર કરું છું:—

અમે બે ભાઈઓ છીએ અને બંને ભાઈઓ પરણેલા છીએ. મારા લગ્ન ત્રણ વર્ષ પહેલા ગણપતલાલ આચાર્યની પુત્રી શાલુ સાથે થયા હતા, જે બાવડી (જોધપુર) ના રહેવાસી છે અને અમે બંને ભાઈઓ ઉપરોક્ત સ્થળે સંયુક્ત રીતે રહીએ છીએ, અને મારા માતા અને પિતા ઘણીધર સોસાયટીમાં અલગ રહે છે, અને હું સવારે ૮.૦૦ થી સાંજના ૭ વાગ્યા સુધી ડૉ. કલ્પેશ તલાટીના ક્લિનિકમાં નોકરી કરું છું.

આજે, તારીખ ૦૪ જૂન, ૨૦૦૬ ના રોજ બપોરે, હું ક્લિનિકથી મારા ઘરે બપોરના ભોજન માટે ૨ વાગ્યે ગયો હતો. જમવા બેસતી વખતે મેં જોયું કે રાંધેલી શાકભાજીમાં ખૂબ તેલ હતું અને તેથી, મેં મારી પત્ની શાલુને ઠપકો આપ્યો અને પૂછ્યું કે તેણે બનાવેલી શાકભાજીમાં આટલું બધું તેલ કેમ નાખ્યું છે, અને તેને બીજી શાકભાજી બનાવવા વિનંતી કરી કારણ કે મને પહેલેથી બનાવેલી શાકભાજી ગમી નહોતી. જોકે મારી પત્નીએ બીજી શાકભાજી બનાવવાની ના પાડી હોવાથી, હું જમ્યા વગર ક્લિનિક પર મારી નોકરીએ ગયો હતો. ત્યારબાદ, સાંજે ૭.૨૮ વાગ્યે, મારા મોબાઈલ પર, મારા ભાઈ સંજયભાઈએ મને ફોન કરીને જાણ કરી કે મારી પત્ની શાલુએ ફાંસી લગાવી દીધી છે, અને તેણે મને વાહન લઈને તરત જ ઘરે પહોંચવા વિનંતી કરી. તેથી, હું વાહન લઈને ઘરે પાછો ફર્યો અને પહોંચતા જ, મારા ભાઈ સંજયે મને કહ્યું કે શાલુબેને સાડી બાંધીને સીલિંગ ફેન પર પોતાની જાતને ફાંસી લગાવી દીધી છે, અને તેણે પોતે

તેની પત્ની નીતુની મદદથી શાલુનેનને નીચે ઉતારી છે, અને કારણ કે તેને શ્વાસ લેવામાં તકલીફ થતી હતી, તેથી હું લાવેલ મારુતિ વાહનમાં અમે શાલુને સારવાર માટે ક્લિનિકમાં લઈ ગયા હતા, જ્યાં ફરજ પરના ડૉક્ટરે તપાસ કર્યા પછી અમને જણાવ્યું કે શાલુનું અવસાન થયું છે.

મારી પત્નીની ઉંમર આશરે ૨૦ વર્ષ છે અને મેં તેની સાથે આશરે ત્રણ વર્ષ પહેલા લગ્ન કર્યા હતા. એવું જણાય છે કે, મેં ઠપકો આપ્યો હોવાથી, મારી પત્નીએ સીલિંગ ફ્રેનથી સાડી બાંધીને ફાંસી લગાવી દીધી હતી, અને તે સિવાય, મને તેની આત્મહત્યા કરવાનું બીજું કોઈ કારણ જણાતું નથી. આમ, ડીસા હોસ્પિટલ ખાતે પોસ્ટમોર્ટમ માટે મારી પત્નીની લાશ સોંપ્યા પછી, હું અહીં મારા ભાઈ અને મારા પિતા સાથે આવ્યો છું અને કાયદેસરની જરૂરી કાર્યવાહી કરવા માટે ફરિયાદની હકીકતો જાહેર કરું છું.

સહી/– [અવાચ્ય]

રાકેશકુમાર દામોદરભાઈ આચાર્ય

સમક્ષ: સહી/– [અવાચ્ય]

પોલીસ સ્ટેશન ઓફિસ, ડીસા સિટી"

જરૂર. બચાવ પક્ષે આરોપી નંબર ૧ ના ભાઈ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ નીતુના પતિ સંજયકુમાર દામોદરભાઈ આચાર્યની તપાસ કરી છે. બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ સંજયકુમારે, તેના પુરાવા આંક ૬૩ માં બપોરે આશરે ૨ વાગ્યે થયેલ બોલાચાલીની ઘટના વિશે જુબાની આપી છે જ્યારે આરોપી નંબર ૧ ભોજન માટે ઘરે આવ્યો હતો. તેણે ખોરાકની ગુણવત્તા વિશે જુબાની આપી છે, જે મૃતક દ્વારા બનાવવામાં આવતી હતી અને આરોપી નંબર ૧ તરફથી તે બાબતે અસંતોષ હતો. તેણે જુબાની આપી છે કે આરોપી નંબર ૧ અને મૃતક વચ્ચે શબ્દોની આપ-લે થયા પછી, આરોપી નંબર ૧ ભોજન લીધા વગર દવાખાને જવા રવાના થયો હતો. બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ સાંજે ૭ વાગ્યે બે બહેનો વચ્ચેના મૌખિક ઝઘડાની ઘટનાનો પણ ઉલ્લેખ કરે છે. બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ એ તેના પુરાવામાં સ્પષ્ટપણે જુબાની આપી છે કે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ એટલે કે તેની પત્નીએ તેની બહેન, મૃતકને ઠપકો આપ્યો હતો અને જણાવ્યું હતું કે તેનો સ્વભાવ ખરાબ હતો અને મૃતક ઝઘડાળુ સ્વભાવની વ્યક્તિ હતી. તેણે જુબાની આપી છે કે ત્યારબાદ, મૃતક રૂમની અંદર ગઈ અને પોતાને બંધ કરી દીધી. થોડા સમય માટે દરવાજો ખોલવામાં આવ્યો ન હતો અને તેથી, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ અને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુએ બૂમાબૂમ કરી હતી, જેના પરિણામે તે વિસ્તારમાં રહેતા પડોશીઓ એટલે કે અર્જુનભાઈ ઈશ્વરલાલ રાવલ, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫, ગોમીબેન દિનેશભાઈ રાવલ, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૧, ચંદ્રિકાબેન સુરેશભાઈ માળી,

બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૨ અને અન્ય લોકો આરોપીના ઘરે દોડી આવ્યા હતા અને બળ વાપરીને દરવાજો તોડ્યો હતો. જેવો દરવાજો તોડીને ખોલવામાં આવ્યો, કે મૃતક રૂમમાં સાડી વડે સીલિંગ ફેન સાથે લટકતી જોવા મળી હતી. બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ ના જણાવ્યા મુજબ, તેણે પોતે અર્જુનભાઈ રાવલ, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫ ની મદદથી સાડી છોડીને મૃતકને સીલિંગ ફેન પરથી નીચે ઉતારી હતી.

૪૩. રેકૉર્ડ પરના પુરાવાઓ પરથી જણાય છે કે બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ સંજયે, તરત જ તેના નિવાસસ્થાનના લેન્ડલાઈન નંબર ૨૨૮૯૪૪ પરથી, આરોપી નંબર ૧ રાકેશને તેના મોબાઈલ નંબર ૯૪૨૭૪૮૭૯૩૭ પર ફોન કર્યો અને આરોપી નંબર ૧ ને જાણ કરી કે શાલુએ સીલિંગ ફેનથી ફાંસી લગાવીને આત્મહત્યા કરી છે. આ ટેલિફોન કોલ સાંજે આશરે ૭.૩૦ વાગ્યે કરવામાં આવ્યો હતો અને આરોપી નંબર ૧, ત્યારબાદ, તરત જ હોસ્પિટલથી તેની કારમાં ઘરે આવ્યો હતો, જ્યાં તે કમ્પાઉન્ડર તરીકે સેવા આપી રહ્યો હતો.

૪૪. ઉપરોક્ત બાબતે, બચાવ પક્ષે દશરથલાલ મણિલાલ પટેલ, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૪ ની પણ તપાસ કરી છે. બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૪ એ, તેમના પુરાવા આંક ૫૮ માં, ટેલિફોન નંબર ૨૨૮૯૪૪ નો લેન્ડલાઈન રેકૉર્ડ રજૂ કર્યો છે, જે સ્પષ્ટપણે સ્થાપિત કરે છે કે તારીખ ૦૪ જૂન, ૨૦૦૬ ના રોજ, સાંજે આશરે ૭.૩૨ વાગ્યે, લેન્ડલાઈનથી મોબાઈલ નંબર ૯૪૨૭૪૮૮૭૯૩૭ પર ફોન કોલ આવ્યો હતો. પ્રિન્ટઆઉટ આંક ૬૦ બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬,

સંજયકુમારના વર્ઝનને સ્પષ્ટપણે સમર્થન આપે છે. બી.એસ.એન.એલ. ગું પ્રમાણપત્ર આંક ૬૪ સ્પષ્ટપણે જાહેર કરે છે કે મોબાઈલ નંબર ૯૪૨૭૪૮૭૯૩૭ આરોપી નંબર ૧ રાકેશકુમાર દામોદરભાઈ આચાર્યના નામે હતો. રેકૉર્ડ પરના દસ્તાવેજ પુરાવાઓ પરથી એમ પણ જણાય છે કે બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ દ્વારા તેના ભાઈ, આરોપી નંબર ૧ ને તેના મોબાઈલ પર કરવામાં આવેલા ફોન કોલનો સમયગાળો ૦.૦૫ હતો. કોલનો સમયગાળો એ હકીકત સૂચવે છે કે બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ એ તેના ભાઈ આરોપી નંબર ૧ ને શક્ય તેટલી ઝડપથી જાણ કરી હશે કે શાલુએ આત્મહત્યા કરી છે. અમારા માટે ફરિયાદપક્ષ વતી કરવામાં આવેલી દલીલ સ્વીકારવી મુશ્કેલ છે કે ઘટના પછી, બચાવ ઉભો કરવાના હેતુથી આવા પુરાવા બનાવવામાં આવી શકે છે. જોકે, તે બનાવટી પુરાવા જેવું જણાતું નથી.

૪૫. બચાવ પક્ષે ગોમીબેન દિનેશભાઈ રાવલ, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૧, આંક ૫૩, ચંદ્રિકાબેન સુરેશભાઈ માળી, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૨, આંક ૫૪ અને અર્જુનભાઈ ઈશ્વરલાલ રાવલ, બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫, આંક ૬૧ ની પણ તપાસ કરી છે જેથી એ સ્થાપિત કરી શકાય કે ઘટનાના દિવસે સાંજે ૭ થી ૭.૧૫ વાગ્યાની વચ્ચે, તેઓએ આરોપી નંબર ૧ રાકેશકુમારના ઘરમાંથી બૂમાબૂમ સાંભળી હતી, અને તે બધા આરોપી નંબર ૧ ના સ્થળે દોડી ગયા હતા. જેવું તેઓ આરોપી નંબર ૧ ના ઘરે પહોંચ્યા, કે તેમને ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુ અને બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬, સંજયકુમારે જણાવ્યું કે

શાલુએ પોતાને રૂમમાં બંધ કરી દીધી છે અને દરવાજો ખોલતી નથી. ત્યારબાદ, આરોપી નંબર ૧ ના ઘરે એકઠા થયેલા લોકોએ દરવાજો તોડ્યો અને શાલુને તેના ગળામાં સાડી બાંધેલી સીલિંગ ફેન પર લટકતી જોઈ. ગુનાના સ્થળનું પંચનામું પણ બચાવ પક્ષના વર્જનને સ્થાપિત કરે છે કે દરવાજો તોડવો પડ્યો હતો અને લેયની સ્થિતિ પણ બચાવ પક્ષના કેસને સમર્થન આપે છે. ઉપર નિર્દેશિત ત્રણેય બચાવ સાક્ષીઓએ જુબાની આપી છે કે બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ સંજયકુમાર અને બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૫ અર્જુનભાઈએ સીલિંગ ફેન પરથી મૃતકની લાશને નીચે ઉતારી હતી.

૪૬. એ સુસ્થાપિત છે કે બચાવ સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવાને હંમેશા કલંકિત કહી શકાય નહીં, બચાવ સાક્ષીઓ ફરિયાદપક્ષની જેમ જ સમાન ટ્રીટમેન્ટ અને સમાન સન્માન માટે હકદાર છે. વિશ્વસનીયતા અને ભરોસાપાત્રતાનો મુદ્દો પણ બચાવ સાક્ષીઓને ફરિયાદપક્ષની સમકક્ષ ગણવો જોઈએ. બચાવ સાક્ષીઓ દ્વારા આપવામાં આવેલા પુરાવાના આધારે બચાવ પક્ષના કેસનો અસ્વીકાર ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા તદ્દન પરચુરણ રીતે કરવામાં આવ્યો છે [હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ રામ સિંહ, ૨૦૦૨ ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૯૮૭ જુઓ].

૪૭. આમ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ નીતુબેનના પુરાવા થ્રોટલિંગનો કેસ સૂચવે છે અને તબીબી પુરાવાઓ દ્વારા જે રીતે ગળું ટૂંપવાનો કેસ કરવા માંગવામાં આવ્યો છે તેવો નથી. મેડિકલ ઓફિસરની વિગતવાર ઉલટ તપાસ

ફાંસીને કારણે થતા શ્વાસ રુંધાવવાને નકારતી નથી. થ્રોટલિંગનું વર્જન તારીખ ૦૫ જૂન, ૨૦૦૬ ના રોજ સાંજે આશરે ૭ વાગ્યે એટલે કે લગભગ ૨૪ કલાક પછી પહેલીવાર જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું. બચાવ સાક્ષીઓના મૌખિક પુરાવા દ્વારા મૃતક દ્વારા ફાંસી લગાવીને આત્મહત્યા કરવાનું બચાવ વર્જન તારીખ ૦૪ જૂન, ૨૦૦૬ ના રોજ આશરે ૧૦.૪૫ વાગ્યે ડીસા સિટી પોલીસ સ્ટેશનમાં આરોપી નંબર ૧ દ્વારા કરવામાં આવેલ એ.ડી. રિપોર્ટ, આંક ૪૩ દ્વારા સંપૂર્ણપણે સમર્થિત અને પુષ્ટિ પામેલ છે. ઉપર નિર્દેશિત આ રિપોર્ટ બપોરે આશરે ૨.૦૦ વાગ્યે આરોપી નંબર ૧ અને મૃતક વચ્ચેના ઝઘડાનો સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ કરે છે, અને ત્યારબાદ, સાંજે આશરે ૭.૩૨ વાગ્યે આરોપી નંબર ૧ ને બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬, સંજયકુમાર તરફથી તેના મોબાઈલ પર શાલુ દ્વારા ફાંસી લગાવવાની ઘટના અંગે ટેલિફોન કોલ મળ્યો હતો. ત્યારપછી જ આરોપી નંબર ૧ તેના રહેઠાણે દોડી ગયો અને તેના ભાઈ બચાવપક્ષના સાહેદ નંબર ૬ સાથે મૃતકને ડીસા હોસ્પિટલ લઈ ગયો, જ્યાં ડૉક્ટર દ્વારા તેને લાવતા મૃત જાહેર કરવામાં આવી હતી. ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૭, પી.એસ.આઈ. ભવાનસિંહ શિવસિંહ બારડ, આંક ૨૭ ના પુરાવા પરથી એમ પણ જણાય છે કે તેમણે મધ્યરાત્રિએ આશરે ૧૨ વાગ્યે તપાસ સંભાળી હતી અને રાત્રે નીતાબેન માધાભાઈ, ચંદ્રિકાબેન સુરાજી, દિરિયાબેન અચલાજી અને અન્યના નિવેદનો રેકૉર્ડ કર્યા હતા.

૪૮. રેકૉર્ડ પરની સામગ્રીના એકંદર આકલન પર, અમે એ નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ કે ફરિયાદપક્ષનો એ કેસ કે આરોપી નંબર ૧ એ મૃતકનું ગળું દબાવ્યું હતું અને તે રીતે તેને ગૂંગળાવીને મારી નાખી હતી તે પાછળથી વિચારાયેલું હતું જે તબીબી પુરાવાઓ દ્વારા સાબિત થતું નથી. આખા કેસનું સૌથી વ્યગ્ર કરનારું લક્ષણ એ છે કે જ્યારે ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, નીતુબેન, જે એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષી છે, તેણે તારીખ ૦૫ જૂન, ૨૦૦૬ ના રોજ સવારે ૫ વાગ્યા પછી ડીસા સિટી પોલીસ સ્ટેશનમાં તેના પિતા ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૨ સાથે ગયા ત્યારે પોલીસ સમક્ષ મૌન સેવ્યું હતું. રિપોર્ટ આંક ૧૮ સ્પષ્ટપણે સૂચવે છે કે સવારના ૧૦ વાગ્યા સુધી, મૃતકના મૃત્યુ અંગે માત્ર શંકા હતી, અને આરોપી રાકેશકુમાર દ્વારા મૃતકનું ગળું દબાવીને તેની હત્યા કરવામાં આવી હોવાની કોઈ માહિતી નહોતી. એવું જણાય છે કે બે ઘટનાઓ, એક જે બપોરે ૨ વાગ્યે બની હતી અને બીજી, જે સાંજે ૭ વાગ્યે બની હતી, તેણે મૃતકના મન પર ભારે અસર કરી હશે. બપોરે જે પ્રથમ ઝઘડો થયો હતો તે મૃતક દ્વારા બનાવવામાં આવતા ભોજનની ગુણવત્તા વિશે હતો અને આરોપી નંબર ૧ ભોજન લીધા વગર કામ પર પાછો ગયો હતો, અને બીજી ઘટના, જે સાંજે બની હતી તેણે મૃતકની લાગણીઓને ઠેસ પહોંચાડી હોય તેવું જણાય છે, કારણ કે તેની પોતાની બહેન નીતુ, ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩ એ તેને એમ કહીને ઠપકો આપ્યો હતો કે તે ખૂબ જ ઝઘડાળુ સ્વભાવની વ્યક્તિ છે. મૃતકને ખરાબ અને અપમાનિત લાગ્યું

હશે અને તેથી, સાડી વડે સીલિંગ ફેન પર લટકીને આત્મહત્યા કરવાનું આત્યંતિક પગલું ભર્યું હશે.

૪૯. તેથી, અમારી સમક્ષ વિચારણા માટે બે વર્ઝન રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. ફરિયાદપક્ષ દ્વારા માનવવધ દ્વારા થયેલ મૃત્યુનું વર્ઝન, અને બચાવ પક્ષ દ્વારા આત્મહત્યા દ્વારા થયેલ મૃત્યુનું વર્ઝન. ગમે તે સંજોગોમાં એ હકીકત કે મૃતકે આત્મહત્યા કરી હશે, તેને સુરક્ષિત રીતે બાકાત કે દૂર કરી શકાય તેમ નથી. એવું હોઈ શકે કે તેના પતિ એટલે કે આરોપી નંબર ૧ એ ફરિયાદપક્ષના સાક્ષી નંબર ૩, એકમાત્ર નજરે જોનાર સાક્ષીના સૂચન મુજબ તેની હત્યા કરી હોય, પરંતુ જ્યારે બે મંતવ્યો તર્કસંગત રીતે શક્ય હોય, ત્યારે તેનો લાભ આરોપીને મળવો જોઈએ. તે સુસ્થાપિત છે કે જ્યાં પુરાવા પર બે શક્યતાઓ ઉપલબ્ધ અથવા ખુદ્દી હોય, એક જે ફરિયાદપક્ષની તરફેણમાં જાય અને બીજી જે આરોપીને ફાયદો કરાવે, ત્યાં આરોપી નિઃશંકપણે શંકાના લાભ માટે હકદાર છે.

૫૦. તેથી, આ કેસમાં પુરાવાઓ પરથી શ્રેષ્ઠ દ્રષ્ટિકોણ લેતા અમારો સ્પષ્ટ અભિપ્રાય છે કે બે શક્યતાઓ સ્પષ્ટપણે ખુદ્દી છે (i) કે તે આત્મહત્યાનો કેસ હોઈ શકે છે અથવા (ii) કે તે હત્યાનો કેસ હોઈ શકે છે, અને બંને સમાન રીતે સંભવિત છે તેથી, ફરિયાદપક્ષનો કેસ અસાબિત ઠરે છે. [શરદ બિરધીચંદ સારડા વિરુદ્ધ મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય એ.આઈ.આર. ૧૯૮૪ એસ.સી. ૧૬૨૨ જુઓ]

૫૧. ફરિયાદપક્ષના પુરાવાની સંભવનાને તોળવાની ટ્રાયલ જજની જવાબદારી છે, જે તેણે ફરિયાદપક્ષના આક્ષેપો પુરાવા એક્ટની કલમ ૩ હેઠળ નિર્ધારિત માપદંડ દ્વારા સાબિત થયા છે કે નહીં તે નિર્ણય પર પહોંચવા માટે કરવાની હોય છે. ફરિયાદપક્ષના આક્ષેપોની સંભવનાને આ રીતે તોળતી વખતે, અનિવાર્યપણે, કોર્ટ સમક્ષ લાવવામાં આવેલા પુરાવાઓ પરથી દેખાતી અન્ય સંભવનાઓને પણ તુલનાત્મક આકલન માટે ધ્યાનમાં લેવી પડે છે કે કઈ સંભવનાને સાબિત થયેલી હકીકત તરીકે સ્વીકારવી જોઈએ. જો, પુરાવાઓ પરથી, આરોપીની નિર્દોષતા સાથે સુસંગત કોઈપણ સંભવના તેના ગુના તરફ નિર્દેશ કરતી સંભવના જેટલી જ પ્રબળ હોય, તો આરોપીની તરફેણમાં નિર્દોષતાના અનુમાનના આધારે કહી શકાય કે ફરિયાદપક્ષ તેના આક્ષેપો સાબિત કરવામાં નિષ્ફળ રહ્યું છે. ભલે નિર્દોષતા સાથે સુસંગત સંભવના તેના ગુનાની અન્ય સંભવના જેટલી પ્રબળ ન હોય, છતાં નિર્દોષતાની સંભવના એવી હોય કે જે શંકા પેદા કરે, તો તે વાજબી શંકાનો કેસ હોઈ શકે છે, જેનો લાભ આરોપીને મળવો જ જોઈએ. તે હોવાથી, ટ્રાયલ જજ માટે તેમની સમક્ષના પુરાવાઓ પરથી દેખાતી તમામ સંભવનાઓ પર વિચાર કરવો અનિવાર્ય છે અને તેઓ માત્ર તબીબી નિષ્ણાતના અભિપ્રાય મુજબ કેસ માનવવધનો છે અને આત્મહત્યાનો નથી તેવા કારણસર વહેમી બની શકે નહીં અને વાજબી સંભવનાઓ પર વિચાર કરવાનું ટાળી શકે નહીં. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આપવામાં આવેલ ચુકાદો અમને એવી છાપ આપે છે કે તેણે માત્ર તબીબી પુરાવાઓ તેવું

સૂચવે છે તે કારણે પુરાવાઓ પરથી દેખાતા સંભવિત બચાવ પર વિચાર કરવામાં બેદરકારી દાખવી છે. ટ્રાયલ કોર્ટે, હકીકતના ન્યાયાધીશ તરીકે, કેસમાં આપવામાં આવેલા પુરાવાઓ પર તમામ દ્રષ્ટિકોણથી વિચાર કરવો જોઈએ.

પર. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, અમે લાલ મંડી વિરુદ્ધ પશ્ચિમ બંગાળ રાજ્યના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના અવલોકનો ટાંકી શકીએ છીએ, જે (૧૯૯૫) ક્રિમિનલ લો જર્નલ ૨૬૫૯ માં નોંધાયેલ છે, જે નિર્ણયના પેરેગ્રાફ ૫ માં સમાવિષ્ટ છે.

"૫. ઓછામાં ઓછું કહેતા, હાઈકોર્ટનો અભિગમ તદ્દન ભ્રામક છે. દોષિત ઠેરવવા સામેની અપીલમાં, અપીલ કોર્ટની ફરજ છે કે તે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું પોતે મૂલ્યાંકન કરે અને જો પુરાવાના મૂલ્યાંકન પર બે મંતવ્યો શક્ય હોય, તો વાજબી શંકાનો લાભ આરોપીને આપવો જ જોઈએ. એવું સૂચવવું સાચું નથી કે અપીલ કોર્ટ દોષિત ઠેરવવાના આદેશમાં "કાયદેસર રીતે હસ્તક્ષેપ કરી શકતી નથી" જ્યાં ટ્રાયલ કોર્ટે પુરાવાને વિશ્વસનીય માન્યા હોય અને તે સેશન્સ જજના તારણોના સ્થાને પોતાના તારણો મૂકી શકતી નથી, જો તે પુરાવાના પુનઃમૂલ્યાંકન પર અલગ નિષ્કર્ષ પર પહોંચે. તોતા સિંહના કેસમાં કરવામાં આવેલ અવલોકન, જે નિર્દોષ છૂટવા સામેની અપીલ હતી, તેને ખોટી રીતે સમજવામાં આવ્યું છે અને યાંત્રિક રીતે લાગુ કરવામાં આવ્યું છે. જોકે, નિર્દોષ છૂટવા સામેની અપીલ અને દોષિત ઠેરવવા સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે અપીલ કોર્ટની સત્તાઓ સમાન રીતે વ્યાપક છે પરંતુ નિર્દોષ છૂટવાના આદેશ

સામેની અપીલ અને દોષિત ઠેરવવા સામેની અપીલ સાથે કામ કરતી વખતે જે બાબતો ધ્યાનમાં લેવામાં આવે છે તે અલગ અને ભિન્ન છે. આરોપીની નિર્દોષતાનું અનુમાન જે તેને નિર્દોષ જાહેર કરવા પર મજબૂત બને છે તે તેને દોષિત ઠેરવવા પર ઉપલબ્ધ હોતું નથી. અપીલ કોર્ટ ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા પહોંચેલા નિષ્કર્ષોને દરેક વાજબી મહત્વ આપી શકે છે પરંતુ તે યાદ રાખવું જોઈએ કે અપીલ કોર્ટ ટ્રાયલ કોર્ટની જેમ જ પુરાવાને બાહ્ય તેમજ આંતરિક રીતે ચકાસવા માટે અને રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ તમામ સંજોગોને ટ્રાયલ કોર્ટની જેમ જ સંપૂર્ણ રીતે ધ્યાનમાં લેવા માટે બંધાયેલી છે જેથી દોષિતની ગુનાહિતતા અથવા નિર્દોષતા અંગે સ્વતંત્ર તારણ પર પહોંચી શકાય. અપીલ કોર્ટ તેની એક આવશ્યક ફરજ બજાવવામાં નિષ્ફળ જાય છે, જો તે રેકૉર્ડ પરના પુરાવાનું મૂલ્યાંકન કરવામાં અને તેવા પુરાવાના મૂલ્યાંકનના આધારે સ્વતંત્ર તારણ પર પહોંચવામાં પોતે નિષ્ફળ જાય છે."

૫૩. કારણ કે અમે ફરિયાદપક્ષના આખા કેસને સ્વીકારવા તૈયાર નથી, તેથી આરોપી નંબર ૨ અને ૩ એટલે કે મૃતકના સાસરીયાઓને ભારતીય દંડ સંહિતાની કલમ ૩૨૩ હેઠળના ગુના માટે દોષિત ઠેરવવાનો નિર્ણય પણ કાયદાની દ્રષ્ટિએ ટકી શકે તેમ નથી.

૫૪. પરિણામે, અપીલ સફળ થાય છે અને આથી મંજૂર કરવામાં આવે છે. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા આરોપી-અપીલકર્તાઓ વિરુદ્ધ પસાર કરવામાં આવેલ દોષિત

ઠેરવવાનો અને સજાનો આદેશ આથી રદ કરવામાં આવે છે. આરોપી નંબર ૧, રાકેશકુમાર દામોદરજી આચાર્યને જો અન્ય કોઈ કેસમાં જરૂર ન હોય તો તરત જ મુક્ત કરવાનો આદેશ આપવામાં આવે છે. કારણ કે આરોપી નંબર ૨ અને ૩ આ અપીલ પેટિંગ હોવાથી જામીન પર છે, તેથી તેમના જામીન બોન્ડ ડિસ્ચાર્જ કરવામાં આવે છે.

(ભાસ્કર ભટ્ટાચાર્ય, મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ)

(જે.બી. પારડીવાલા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.